

EESTI NOORUS

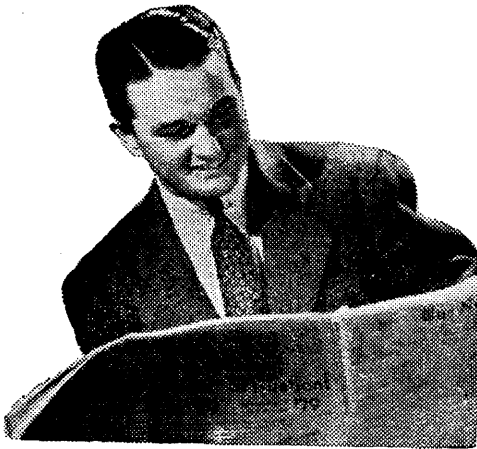
Nr. 9

1 9 3 9

Harjumaa Rahvaülikool Ravilas

Õppetöö algab 1. nov. 1939. a., kestab 1. maini 1940. Kooli astujail saata avaldused võimalikult ühes algkooli lõputunnistusega aadressil: Harjumaa Rahvaülikooli juhataja, Kose. Õpilasteks võetakse noori, kes lõpetanud algkooli ja on vähemalt 16 a. vanad. Õppemaksu ei ole. Korter, küte ja valgustus tasuta. Toitlustasu kooli internaadis kr. 15.— — 16.— kuus.

Koolijuhataja.

„UUS EESTI“

U U D I S E D,
R O M A A N I D,
H U V I T A V A D J A
A S J A L I K U D
K I R J U T I S E D
O N K Ö I T V A D

TELLIDES MAKSAB „UUS EESTI“:

1 kuu	Kr. 1.80	;	3 kuud	Kr. 5.—
6 kuud	„ 9.50	;	1 aasta	„ 18.50

Praegu ilmus trükis!

AJAVIITE-TASKURAAMAT

Koostanud agr. E. NUGIS

See huvitav ajaviite korraldamise käsiraamat sisaldab kõige huvitavamad katsed, ülesanded, mõistatused, kunsttükid, naljad ja mängud, mis inimsugu leiutanud alates ürgajast kuni tänapäevani.

„Ajaviite-taskuraamat“ on hädatarvilik abimees igale noorele, kes tahab olla seltskonnas huvitav ja oodatud külaline.

Üle 300 lk., üle 100 joonise. HIND KR. 2.—.

Saadaval suuremates raamatukauplustes. Soo dustatud hinnaga Kr. 1.80 saab raamatut tellida ainult otse autorilt kuni 31. detsembrini s. a.

Raha maksta posti jooksvale arvele nr. 898 või saata postiteel postmarkides kirjaga aadressil: Agr. E. Nugis, pk. 429, Tallinn.

EESTI NOORUS

KUPSE NOORSOO JA VABAHARIDUSTOO AJAKIRI

Nr. 9

TALLINNAS, 2. OKTOOBRI 1939. A.

XI AASTAKÄIK

Kuldsest kesктеest

Mitmesuguste eri rahvaste juures on olnud tarku, kes on õpetanud kuldset kesктеed. Aga ikka on nõnda, et seda õpetada on kergem kui käia. Õpetus on vist tekkinudki sellest, et ei rahvad ega üksikud inimesed pole kinni pidanud sellest soovitatud teest. Seda tõendab vist seegi, et rahvad oma kultuuridega nii ruttu mööduvad: nad on nähtavasti midagi liiga teinud ja midagi hädavajalikku tegemata jätnud.

Läbisegi on rahvaste ja nende kultuuride kestvus paarituhande aasta ümber, siis on nende areng ja õitseng läbi: Meiegi oma, niinimetatud läänekultuur, läheneb ealt kahele tuhandele aastale ja juba otsitakse temas kõdunemistunnuseid ning ennustatakse talle langust ja kadu.

Suurtest elavatest rahvastest on hiinlased ainukesed, kes on oma kultuuriga ületanud hariliku ea: nende ajalugu ulatub oma nelituhat aastat tagasi. Samal ajal on hiinlased ka need, kes eriti toonitavad kuldset kesктеed. Nende mõjuvõimsama targa Konfuutsiuse õpetus taotleb piiripidamist kõiges.

Meil on rahvasõna, et mida üks põlv korjab, seda teine pillab. Sest on ju tähele pandud, et kui isa on töökas, nõukas ja kokkuhoidlik, siis pojast saab sagedasti logard ja arutu raiskaja. See tõsiasi hakkas inimestele silma maal, aga kui asume elama linna, siis kogeme siin vististi sedasama.

Juba nüüd kuuleme kurtmist, et pojad ei taha või ei suuda käia oma tublide isade jälgedes. Isad on end enam-vähem iseoma jõul üles töötanud.

Nende pojad kasutavad õppides ja arenedes lahedusi, millest isad ei julgenud undki näha. Miks nad siis ei peaks ületama oma isasid?

Kui nad seda mitte ei tee või kui jäävad oma isadest tahagi, siis peab küsima: kas isad oma tubliduse kõrval tegevuses ja edasirühkimises on ka küllalt tublid olnud oma poegade kasvatamises? On neil selleks aega ja huvi jätkunud ja kui seda oli, oli neil siis selleks oskust? Või kui neil ei olnud oskust, kas nad vähemalt lasksid oma poegi soovitud eluteed otsida, nagu tegid nad seda ükskord ise, või hellitasid nad oma poegi oludega, nii et neist ei võinudki muud saada, kui aga see, mis nad tööpoolest on?

Põllumehel on arvamine, et narri põldu kord. tema narrib sind üheksa korda vastu. Kas see ei maksa ka inimese kohta? Kui inimene taimelavana, kust võrsuvad uued inimesed, kurnab end millegagi üleliiga, kas siis ka tema taimed ei kannu kurnamise jälgi? Kas tublid ja tegevad isad, kes oma visaduse ja sitkusega tõusnud alt üles, pole ehk enda jõust ja elutungist niipalju kulutanud, et poegadele polnud enam nõutavat määra pärandada? Kui see oleks nõnda, siis oleks ju loomulik, et pojad jäävad isadest maha ja et nendest tulevad „sõssid“.

Pealegi, iga taim vajab kohanemiseks teatud aja, kas ka mitte inimene? Isad asuvad nii-öelda üle-öö maalt linna, miks ei peaks see nende järeltulejaisse mõjuma? Peab ootama vähemalt kolmandat põlve, et veenduda,

kas mitte esivanemate visa veri kuski end uuesti tunda ei anna.

Muidugi, oluliselt on kõik paratamatu, aga üks ole siis paratamatud tagajärjedki. Kui isad eluolu äkilise muutuse tõttu oma poegi ei saa õieti kasvatada, kui nad neid liigselt hellitavad või kui nad iseeneid liigse kurnamise tõttu parandavad poegadele vähe elutungi, teiste sõnadega — kui on mitmetpidi patustatud kuldse kesktee vastu, üks ei pea see siis nii või teisiti kusagil välja lööma?

*

Aga mitte ainult üksikud inimesed, vaid ka terved rahvad näivad mõnikord arvavat, et nemad peavad teatud silmapilgul, põlvel või ajastul, tegema mitme põlve või ajastu töö. Sellest siis ülejõu pingutused ja kurnamised, millega tagajärjed kanduvad paratamatult järeltulevatele põlvedele. Sellest siis üksikute rahvaste elutungi pahvatused ja sajandid kidevat varjusurma.

Et kõigest hoolimata rahva tõus ja õitseng kestab ometi kauem kui üksiku isiku oma, siis tundub loomulikuna, kui üteldakse, et tähtis pole üksik, vaid hulk — rahvas kui tervik. Üksik peab terviku heaks ohverdama vajalikul korral kõik, ka elu. Peab talitama, nagu teevad seda loomad: rohutirtsud sillutavad elavate kehadega teed, et ülejäänud võiksid minna söödamaale; mesilased heidavad iga töölise tarust armutult välja, kui tema tiivad ei kõlba enam saagilennuks. Üksikul on ainult niipalju väärtust, kuipalju ta teenib tervikut.

Siiski imelik, elavatest kultuuridest ja rahvastest kõige eakam on käinud vastupidist teed: hiinlane pole kunagi nii väga toonitanud tervikut, ennem ikka üksikut või seda pisitillukest kärke — perekonda, — milles elutseb üksik. Hiinlane näib arvavat, et hulk võib kergemini patustada kuldse kesktee vastu kui üksik. Pealegi, üksik, kui kaotab kuldse kesktee, häirib mõnda teist üksikut, hulk aga paneb liikuma hulgad. Üksikute väärsammud on vähem hädaohtlikud kui hulkade omad.

*

Vanast Kreekast teame, et seal tuldi iga nelja aasta tagant kord kokku

võistlema. See oli abinõuks, et ühendust pidada emamaa ja asumaade vahel kultuuriliselt ja rahvuslikult. Meie peame end vanade kreeklaste kultuuri parandustombu hooldajaks, sellepärast jäljendame neid: tuleme ka iga nelja aasta tagant kokku mängima ja võistlema.

Aga meie ei hooli rahvustest, võistelda võivad valged, kollased, punased ja mustad segamini, kes kuuluvad kultuurikondadesse. Nõnda võiks peagu arvata, et meie võistlemised ei taotle üldse kultuurilisi eesmärke, vaid meie ainult võistleme kehaliselt.

Sellejuures torkab eriti silma, et muuseas hindame võistlustulemusi üksikute maade järele: suur- ja väikerahvad, suur- ja väikeriigid seisavad rivaalidena kõrvuti. Meie, näiteks, esindame miljonit, soomlased nelja miljonit, aga me võistleme nendega, kes on valitud kümnete või isegi sadade miljonite seast.

Meie „raskekaallased“ on juba ammugi maailmas esikohal — nad olid seda juba siis, kui meie trükisõna ei tarvitanudki veel nimetust sport. Aga kas sellest peab järgnema, et „esimesi“ tuleb kasvatada ka muudel aladel? et miljoniga peab pingutama kümnete ja sadade miljonite kõrval? et väikerahva tervisel on sellega midagi tegemist, kui pingutatakse rekordite esirinda? Ja kui me seda ometi teeme, kas ei pea siis arvama, et patustame kuldse kesktee vastu, missugune patt maksetakse kätte meie tulevastele põlvedele.

*

Tõelikult on aga rekorditel rahva tervise ja kasvatuse kohta samasugune tähendus, nagu vanade tikutooside või postmarkide korjamisel rahva kultuuris. Kui ometi ollakse vastupidises arvamuses, siis on raske mõista, miks väikerahvad peavad rekorditsema just kehaliselt suurrahvaste kõrval. Õpi tagu neid lööma ka vaimselt.

Rekorditsegem pisutki kirjanduses, kunstis ja teaduses ja tehkem see samuti rahvuslikuks suurasjaks, nagu teeme igapäev uuesti oma kehalised võimed. Aga vaimselt hellitame aina lamedat keskpärasust. Pealegi on see inimlik vourus omane peagu kõigile väikerahvastele. Häda sellele, kes mil-

leski püüab astuda üle keskpärasuse piiri, rekorditest hoopis rääkimata.

Üldse kipume eriliselt toonitama oma keha, nagu oleksime sattunud armatsevate naiste mõju alla. Põhjendame oma teguviisi sellega, et elame suurte võitluste ajajärgul. Aga üks pisiasi: nüüd ei võidelda ju keha ja jõuga, vaid masinaga, mille on teinud loov vaim. Kel paremad masinad, see võidab, masinajuht võib ka küürakas või luukur olla.

Veel midagi: niihästi viimases sõjas kui praeguses arvatakse, et lendleht on hädaohtlikum kui mürgine gaas. Aga lendlehe vastu saab vaim, mitte keha. Treenigem siis vaimu, kui tahame jääda võitlusvõimelisiks.

Ameerika seisab kehaliselt maailma eesotsas, aga meie kõik mäletame, millise kabuhirmu on seal sünnitanud ühed või teised kõige uskumatumad kuulujutud. Tugev ja terve keha on kergesti allunud treenimata vaimule.

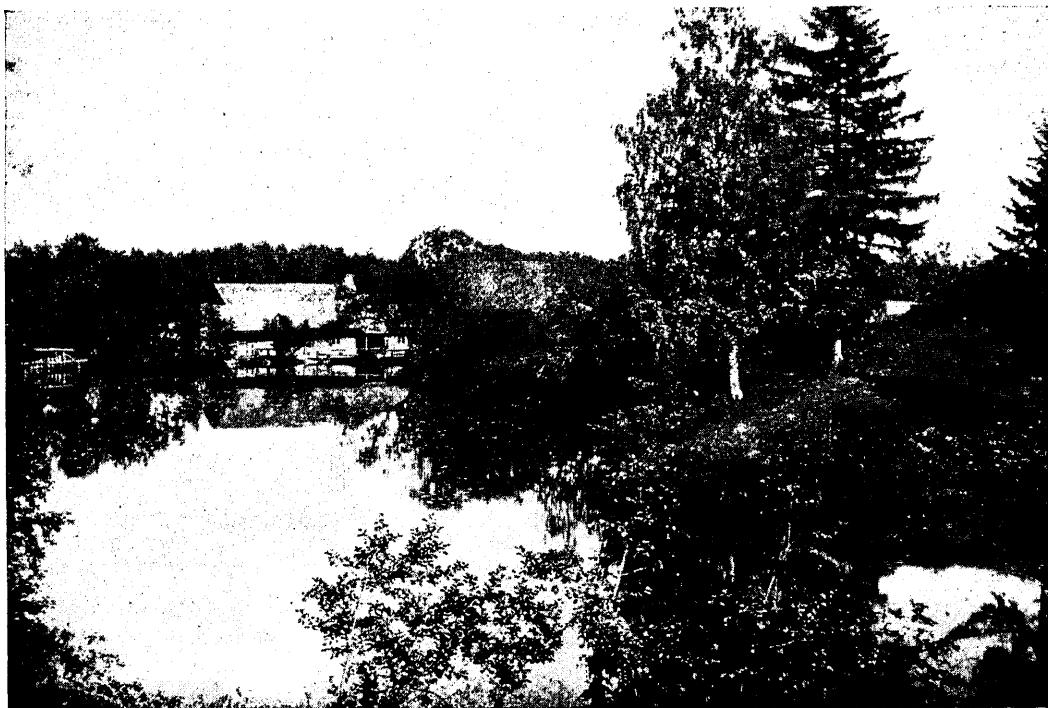
Aga treenimata vaimu leidmiseks polegi vaja üle suure lombi minna, aitab sellestki, kui laseme silmad iseoma ümbruses ringi käia. Mida meie ja meie naabrid küll kõik usume! Iga loll

või kelm võib meis kabuhirmu esile kutsuda, nii et ostame kas või vanad vihmavarjud üksteise eest õhinal kokku või näeme maade ja linnade hävingut, mis elavad esiotsa puutumata rahu. Pole ime, meid treenitakse ju päev-päevalt rekordite sensatsioonivaimus ja ärevuses ning vaimu ja keha vahelmisest kuldsest keskteest ei hooli enam keegi.

*

Inimesed on hakanud lootma oma suure rammu peale, aga ega nad looma vastu ikka saa. Inimesed harjutavad oma jalgade väledust, aga nad on palja käperdised vaimu loodud masinate kõrval. Seda peaksid eriti tähele panna väikerahvad. Sest pingutagu nad oma lihaseid kas või katkestuseni, suurrahvad võivad nad ometi tallata. Palju kindlam varjupaik on vaim, kuigi temast suuremat ei hoolita.

Kultuuritahe, see on olnud rahvaste eluhing, olid nad siis suured või väikesed. Aga seda pole veel kunagi saavutatud lihaste suuruse ega jalgade väleduse või kergusega, kuigi ka need pole halvad asjad. *A. H. T.*

Tähkna veski Võrumaal – Anna Haava ajutine isakodu

Anna Haava.

Anna Haava noorena

Anna Haava

Luuletaja 75. sünnipäevaks

Lydia Koidula — Anna Haava — Marie Under — Kersti Merilaas: neli naisluuletajat, kelledest igati näib kutsutud olevat tähtsaima teatavat ajajärku, olles vahelülilis mineviku ja tuleviku vahel. Nende nelja seast oli Anna Haavale osaks antud oma tegevust alustada kõige väheütlevamal ja vaimliselt luitunumal ajal, meie rahvusliku liikumise vaimumise ajastul. Paratamatult pidi Anna Haava seepärast oma esimestes luuletustekogudes piirduma isiklike tunnete ja meeleolude kajastamisega: tema „Luuletuste“ I, II ja III vihik sisaldavad peamiselt armastuselaule.

Kuid ühes oludega muutus ka Anna Haava. Kui eesti ühiskond ärkas vaimlisest suikumisest, siis hakkasid Anna Haava luuletustekogud — „Lained“, „Ristlained“, „Põhjamaa lapsed“, „Meie päevist“ ja nende kokkuvõtte pealkirja all „Anna Haava luuletustekogu“ — peegeldama laiemate hulkade meeleolusid, kogu rahva tundeid, soove ja taotlusi. Vabamaks ja sundimatumaks muutus ühes sellega ka Anna Haava värsivorm; temast sai uue sajandi alguse silmapaistvamaid luuletajaid.

Erilise koha omab Anna Haava toodangus väikejuttude ja mälestuspildikeste kogu „Väikesed pildid Eestist“, mis oma soojusega ja rahvusliku keelega mõjub tänapäeval sama värskena ja meeldivana kui oma ilmumisajal ligi kolmkümmend aastat tagasi. See raamat on praegusele noorsoole meeleolu- ja värviküllaseks sidemeks ammumöödunud aegade, muistsete põlvede ärksamate hingedega; see on raudvara, mille väärtus ei kustu ega kahane.

Et ülevaade Anna-Haava toodangust oleks täielik, siis mainigem ka tema mõtteaterade kogu „Peotäis tõtt“ ja tema viimast, 1930.

aastal ilmunud luuletustekogu „Siiski on elu ilus“, mida luuletaja esimesest, 1888. aastal ilmunud värsikogust lahutab inimelu pikkune vahemaa ja erinevaks teeb elus küpsenud inimese sügavalt läbituntud optimism.

Juubilarist-naisluuletaja väline elukäik pole kerge olnud. Sündinud 15. oktoobril 1864 Kodavere kihelkonnas, Pala vallas, Haavakivi talus, kasvas ta looduslikult kaunis ümbruses ja intelligentes ning edasipüüdvases keskes, milledele tagasi vaadates ta hiljem õigusega võis laulda: „Küll oli õnnis noorusaeg, küll oli kaunis ta!“ Saksakeelne kool tõi esimesed lahkeliid noore talutütre hinge-ellu, lähedaste omaste surm tõi kurbust ja leina, leivateenistusega seotud mured mõjusid masendavalt, — seda enam et luuletaja terviski kippus elukoorma all murduma. „Ainult peale varju ja kätele tööd, üks suutäis leiba, üks jalatäis maad,“ laulab siis luuletaja eluraskuste mõjul.

Kuid kõigi raskuste kiuste areneb Anna Haava ilmavaade ja ellusuhtumine üha optimistlikumaks; ta ei lase end maha murda, ei lase end põrmuks painutada. „Mul on üks lahke sõber, ta nimi lootus on, ta abil pillid ja trummid ma pilvist maha toon,“ kirjutab ta oma elu raskeimal ajajärgul, ning sellele optimismile on truuks jäänud kuni viimase ajani.

Olgu Anna Haava sitke ja visa optimism tähiseks ja teejuhiks meile, noorematele. Anna Haavale tema aupäevil südamlikke tervitusi saates tõotagem luuletaja enda sõnadega:

„Meil kõigil üks on ülem töö,
Üks kaunim siht meil ees,
Et kosuksi, hiilgaks isamaa
Kui pärli päikse käes.“

M. Sillaots

Kui satuled too mull 'lille.

Kergesti

M. Hermann.

1. Kui sa tu- led, too mull lil - le, _____
2. Ehk vast juhtud nur - melt leid - ma

1. lil - le - ke - si - ar - mas - tan! _____
2. veel mõnd hi - list lil - le - kest! _____

1. Sü - gi - sel neid vä - he lei - da, ü hest -
2. Kõi - ge kal - lim, oh kui vä - ga tä nak -

1. ain - sast kül - lalt saan, sü - gi - sel neid
2. sin sind sel - le eest, kõi - ge kal - lim,

1. vä - he lei - da, ü - hest - ainsast kül - lalt saan!
2. oh kui vä - ga tä - nak - sin sind sel - le eest

Anna Haava.

Mustjala paagimees*

Paartants Saaremaalt

Osavõtjad: vaba arv segapaare.

Algasend: paarilised kõrvuti kodarjoneel, nägudega vastupäeva.

Lähteasend: paarilised pöörduvad kodarjoneel näotsi ja võtavad valsi-võtte.

A. Tantsijad teevad 1. taktil esimesel osal välisjalaga (poiss vasakuga — neiu paremaga) varvasastaku etteküljele. Taktil III osal viiakse astakut teinud jalg hooga taha üles nii, et põlvest säär on kõverdatud pea-aegu täisnurkselt ja tuuakse taktil IV osaks alla tugijala kõrvale. Koos varvasastakuga toimub väike pööre — poisil vasakule, niul paremale

— ja kerge painutus väliskülje suunas. 2. taktil tehakse kohal kolmerõhuline vahetussamm, alates välisjalaga. Vahetussammu jooksul võtavad paarilised end sirgeks ja pöörduvad näotsi.

Järgneval kahel taktil (taktid 3—4) kordub sama tegevus, alates sisemise jalaga.

B. Paarilised astuvad 5. taktil kaks sammu kodarjoneel ringi keskme poole (neiu taganeb) ja siis sammu tagasi (väljapoole). Astumised sooritatakse tantsu I, II ja III osal ja alustatakse välisjalaga, taktil IV osal on seis. 6. taktil jooksul astutakse kaks sammu kodarjoneel ringist väljapoole (poiss taganeb) ja kolmanda sammu seekord ringi keskme poole. Ringist väljapoole liikumine algab sisemise jalaga. Nii 5. kui 6. taktil teisel sammul kantakse keharaskus üle tugijalale ja seejärgi alles tehakse kolmas (taganemise) samm. Ülejäänud 7. ja 8. taktil tantsitakse polkat, pööreldes päripäeva 2 ringi — suures ringis aga liikudes vastupäeva. Polka on 2 korda kiirem kui tavaliselt, s. t. taktil jooksul sooritatakse 2 polkasammu — seega pöördudes taktil jooksul terve ring. Sammu astumised langevad taktil kuuteistkümnendikule osale.

B osa kordub (taktid 9—12).

Tantsu ja viisi andis juulikuus 1939. a. Aadu Algo 55 a. vana, elab Saaremaal Kihelkonna vallas Lätiniidu külas Kaarli-Aadu talus.

A. A. seletusel on Mustjala paagimeest tantsitud Kihelkonnas aastat 40 tagasi.

*) paak — tuletoorn.

Aadu Algo

U. Toomi

Ühislaulu radadelt

Taotseme end ikka uhkusega nimetada laulvaks rahvaks ja sellel nimetusel on tõepõhja, sest laulust äratust saanud mõtted ja teod on meie rahvast saatnud kogu ta ajaloo kestes.

Kui mina hakkam laulemaie,
laulemaie, laskemaie,
pisukene pillamaie,
väikene veeretama,
ei mind jõua ohjad hoida,
ohjad hoida, kõied kõita,
pilved pikadki pidada,
taevas laia talitseda,

laulsid meie muistsed rahvalaulikud. Laulusse valades kõik oma unistused ja lootused, mured ja kannatused, sinna sulgedes kogu elu- ja ilujanu, mida orjuse argipäev ei suutnud hävitada, tundis orirahvas end julge ja vabana kasvavat ning tõusvat isegi loodusjõudude valitsejaks. Lohutust südamemuredele ja julgust tegudele on laulust leidnud ka järgnevad põlved — on ju sageli öeldud, et eestlane on enese vabaks laulnud.

Kui arvestada meie ülisuurt rahvalaulude varasalve, rohkete kunstlaulude hulka, suuri laulupidusid ja arvukaid laulukoore, siis võime end täie õigusega pidada laulikrahva nime pälvivaiks ka tänapäeval. Kui me aga silme eest võrdlevalt laseme mööda libiseda laiade hulkade lauluharrastust olevikus, peame tahes-tahmata nentima, et siin ei tundu asi korras olevat — oodatava edu asemel näeme siin tagurpidiminekut. Kui veel mõnikümme aastat tagasi meie maa helises töötavate inimeste laulust, samuti harrastati ühist laulu nii suuremail rahvakogunemisel kui ka seltskondlikel koosviibimisel, siis näeme seda nüüd üha harvemini esinevat. Mõnigi kord tundub, et on katkenud ürgne side lauluga — vaikides tehakse tööd ja käiakse teed; suurematel ning vähematel rahvakogunemistel piirdub muusikaline osa harilikult laulu- või muusikaettekannetega, üha harvemini kuuleme helirõõmu väljenduvat ühises laulus. Viimane tundubki pigemini mingi töökohustusena, mida meeeldi lastakse sooritada muu-

sikamasinail — raadiol ja grammofoonil — või mingi ajast-arust läinud naiivsusega, igatahes palju suurema ajaraiskamisena kui näit. bridž ja kas või lillede flirt. Nii et sellelt seisukohalt võttes võiksime küll suurema liialduseta öelda, et oleme tänapäeval päris laululaisk rahvas.

Ei tahaks aga siiski uskuda, et siin on tegemist eestlase laulusoone täieliku kuivamisega, küllap siin on mõjutamas siiski teisigi asjaolusid. Nii peame ju küll nentima, et meil senini on võrdlemisi vähe teadlikku tööd tehtud ühislaulu kasvatamiseks. Kogu meie laulukultuuriline huvi on olnud suunatud koorilaulule. Sellest on tekkinud nagu üldine arusaamine, et laulda võib vaid siis, kui lauldakse hästi ja hästi laulda tähendab neljahäälselt laulda. Ühe- ja kahehäälnelne laul oleks kuidagi nigel ja puudulik, kuigi seda lauldaks hoogsalt ja kindlalt. Nii näeme lauluüritusi sageli nurjuvat seepärast, et püütakse laulda mõnd keerukat kooriliteratuuri pala, mida mõne hääle puudumine võib tõesti rööpast välja lüüa. Iga hinna eest nelja häält laulda püüdes kombineeritakse neid hääli siis oma parema äratundmise järele, ja vastavate häälte puudumisel püüab jumalast bassiks loodu asendada tenorit ning madal naishääl sillerdada kõrget sopranit. Lõpuks leides isegi, et seesugune laul pole kuigi meeltülendav ega kõrvurõõmustav, üteldakse: „Eks ma ütelnud, et meist pole lauljaid!“ ja lõpetatakse pettunult. Selle suure ja sageli täiesti viljatu vaeva asemel võinuks kogu laulurõõmu rakendada ühe- või kahehäälseks lauluks, millega kõik saanuksid kaasa tulla.

Senisest vähesest teadlikust tähelepanu pööramisest ühislaulule on tingitud ka asjaolu, et meil üldiselt valitseb suur põud selleks sobivatest algupärastest lauludest. Viimastest asjaolust on tingitud suurel määral häda, et kui meil üldse ühist laulu harrastatakse, siis lauldakse tavaliselt võõraid viise — vanem põlv sissejuurdunud saksa laule, keskpõlv veeretab vene viise ja noorus üritab saksa ning inglise lõök-

laule — algupärane laul on sageli vaeslapse osas.

Nii näeme, et ühelt poolt moodne rahvusvaheline lööklaul ühes muusikamasinatega, teiselt poolt vähene sihi-teadlik töö meie ühislaulu arendamisel on põhjustanud meie algupärase ühislaulu teatavat madalseisu.

Olen küll viimaseid, kes tahab näha, et mujal on alati kõik asjad paremini korraldatud, kõik parem ja toredam kui meil, tahaksin ometi siin ainult nimetada näit. Skandinaavia maid või Soomet, kus ühislaul on üldrahvalikuks harrastuseks, kus nii noored kui vanad omavad arvukat ühist lauluvara, mida nad oskavad ja tahavad laulda kõigil kokkutulekuil, ja kus siiski tänapäeval peetakse vajalikuks ka teadlikku ühislaulu arendamist ja levitamist. Meenutagem kas või ainult Stockholmis vabaõhumuuseumis Skansenis ja Helsingi Messihallis ning Kaivopuistos korraldatavaid ühislaulu-õhtuid, kuhu igakord koguneb tuhandeid pealinlasi ühislaulu harrastama.

Teades ja tundes, et laul ja muusika on rahvakultuuri tähtsamaid osiseid, peaks meilegi selge olema, et elav ja täielik pole ühe rahva helikultuur veel siis, kui seda kannab muusika- ja lauluettekannete kuulata tahtmine, vaid üksnes siis, kui valitseb ka tahe laulmiseks eneseväljenduseks.

Soome ühislaulu silmapaistvamaid arendajaid ja juhte dr. A. Poijärvi ütleb: „Inimene peab tundma laulurõõmu omas kurgus, omis jäsemeis ja erkudes, siis ta käsitab isiklikult kogitud laulu sünnitamise rõõmu. Siis on muusikaharrastuse säde temas süttinud, rõõm, mida ei asenda mingi kuulnud muusika.“ Ühisel laulul on suur tähtsus meie tundeelu suunamisel, eriti ühistunde, rahvusliku kokkukuuluvustunde ja ühismeele kasvatamisel. Jäägu seepärast koorilaulule tema aukoht meie lauluharrastuses, kuid selle kõrval peame teadlikult hakkama arendama huvi, armastust ja tahet laululise eneseväljenduse vastu ka ühe- ja kahehäälsel kujul, et see suudaks kaasa

tõmmata ka laiemaid hulki, et me poleks mitte üksnes laulupidude ja laulukooride rahvas, vaid laulev rahvas selle sõna otseses mõttes.

Mida selleks tuleks teha?

Tuleks ennekõike hoolitseda selle eest, et oleks olemas ja kujuneks kindlaks teatav algupärane lauluraudvara, mida kõik oskaksid ja tunneksid.

Teatavaid samme selleks ongi juba astunud, nimelt on Haridusministeerium koostanud laulude põhinimestiku, mida kõikides algkoolides õpetatakse, nii et neid oskaks iga algkooli lõpetanud noor. Kui iga kool õpetaks laule oma soovi ja valiku järel, siis poleks kooli lõpetanud noorusel ühiseid laule, nagu see tänini kahjuks ongi ilmnunud.

Teiseks tuleks olemasolevast lauluvavarast välja valida ja juurde hankida uusi laule, mis oma laadilt ja ulatuselt sobiks ühislauludeks, ning hoolitseda nende tutvustamise ja kättesaadavuse eest.

Kui sellise ühislauliku väljaandmine saab teoks, milleks on lootusi juba kõige lähemal ajal, siis oleksime saanud reaalse aluse oma lootustele, teinud külvi meie ürgse laulutahte ja lauluoskuse taas elustamiseks. Kuid et sellest külvist tärkaks lopsakas ja elujõuline lauluoras, on vajalik, et külvipind oleks soodus ja vastuvõtlik. Meie laiem üldsus, eriti noorpõlv, on selleks külvipinnaks, mille kohendamine ja valmistamine jääb ennekõike organisatsioonide, eriti noorsoo-organisatsioonide õlule. Sealt saab lähtuda pidev ja hoolikas kasvatamine lauluarmastusele ja lauluharjumusele. Sisustades oma koosviibimisi ja koosolekuid ühislauluga, kasvatades oma liikmeskonna maitset algupärase laulu hindamisele ja armastamisele saame hulga inimesi, kellele ühislaul saab juba kauaks harjumuseks, nii et nad seda harrastust kannavad ka väljapoole oma organisatsiooni piire ja aitavad sel kombel laiemal üldsusel leida tee tagasi laulu kui tundelähedasima kunsti elustavate alglatete juurde.

Hella Rajasaare

Foto aastast 1934. Autori enda poolt Raamatu-Aasta puhul „Eesti Noorusele“ saadetud

Knut Hamsun

kaheksakümne-aastane

Knut Hamsun (Knut Pedersen), kes küll rokem kui ükski teine on ülistanud noorust, on nüüd 80 aastat vana.

Eraldatuna seltskonna elust on Hamsun aastakümneid elanud Lõuna-Norras, andes endast teada vaid maailmale läkitatud raamatute kaudu. Elukoolist küpselt läbinuna on Knut Hamsun säält oma loomingule palju ammandanud.

Hamsun sündis 4. augustil aastal 1859 Kesk-Norras, kus ta isa oli külarätsep ja väikekoha pidaja. Vanemate elukoha muutmise tagajärjel satub ta põhjaranniku lähedale, Nordlandi. Säält ta kasvamisega möödub alatises kehalises töös nürimeelse onu juures ja ta õpib varakult otsima lohutust looduses. Kitsikuse tõttu on Hamsun juba rahvakoolis käimise kõrval sunnitud tegema mitmesuguseid töid, et ülespidamist teenida. Ta on kingsepaõpipoiss, rändav kaupmees, kaubasel. Juba 18-aastaselt kirjutab ta lühijutukesti ja kirjastab ise neid. Need tööd ei saavuta aga mingit tähelepanu ega tunnustust.

Aastal 1882 siirdub Hamsun Ameerikasse, et laias maailmas õnne otsida. Elu sunnib teda siingi haarama mitmekülgselt. Ta on mullatöölinc, raudteekondktor, peab kirjanuslikke loenguid, aga kannatab ka seejuures nälga. Kõige selle juures ei unusta ta vaimset loomingut, ja kodumaale tagasi tulles otsustab ta leivateenistust hankida vaimse tööga, alates loovkirjanikuna. Oma kogemuste taustal kirjutab ta raamatu „Nälga“, mis toob talle ootamatult aastal 1890 tunnustuse kogu Skandinaavias. Selles raamatus on antud nälgimisest masendavaid ja loomutruid pilte, mis lugejaisse avaldavad sügavat mõju.

Hamsunile on iseloomulik, et tema loomingus puuduvad ühiskondlikud tendentsid, kuidgi teoste ainesniku ja noorpõlves läbielatud kogemuste najal peaks teda pidama proletariaadi-kirjanikuks. Küll võime teda aga nimetada vaimuaristokraadiks, milleks annab eeskätt õigustuse tema loomingule omane inimüksindus ja looduslähedus.

Hamsuni romaanid looduskirjeldustelt on

ületamatud. Vaevalt on keegi teine kirjanik jõudnud Norra loodusele nii lähedale kui tema. Ka on ta teosed põhitoonilt ja käsitluslaadilt tugevalt isikupärased. Külluse, au ja hiilguse mõistab ta oma töödes hukka, selle asemele astub nooruse jõud, töö, armastus, andumus ja julgus. Tema algupärane loov vaim on kogu haritud maailmas leidnud sooja vastukaja, hoolimata tema mõnitavast suhtumisest linnakultuuri. „Maa õnnistuses“ näitab Hamsun, kuidas linnakultuurist rikkumata looduseinimene loob oma tööga kultuuri, kultuuri, mis oma olemuselt on jõuline ja terve. Hulkuriromaanides õilistab ta hulku-rite elu ja annab tunnustuse sellest, millise andumusega ollakse seotud maa ja loodusega.

Hamsuni teosed, mis on üle kultuurse maailma leidnud miljonid lugejaid, tõendavad, et ta on suurimaid nüüdisaja kirjanikke.

Eesti keele on peaaegu kõik Hamsuni tähtsamad teosed tõlgitud ja me võime teda õigustatult arvata meil kõige rohkem loetud väliskirjanikuks. Meenutagem vaid tema „Nälga“ (e. k. 1925), „Viktoriat“ (e. k. 1928), „Paani“ (1928), „Müsteeriume“ (1929), „Sügistähedele all“ (1927), „Maa õnnistust“ (1935), „Segelfossi alevikku“ (1936), „Viimset peatükki“ (1937) ja muid.

A. M. r.

Torahusi härg

Tehti juttu Danieli härja ostmisest sanatooriumile. Milleks nüüd? küsite, miks mitte varem? Just nüüd, kus oleme saanud siia inimesi, kes meelsasti elavad konservitud lihast — nüüd saame härja!

Härg osteti.

Jah, Daaniel võis oma suursõnni nüüd juba maha müüa, mõnisada krooni on mehele Torahusi karjahüti, mägedel ja metsas suur raha tal läheb seda tarvis. Tema seisukohast kõneles palju tehingu kiire lõpetamise kasuks: suvi hakkas juba lõpule kuluma, heinasaak tagamaadelt ei kukkunud välja kuigi hea hinnad olid kõrged, lisaks tuli, et Danieli väike härg oli suve jooksul tublisti kasvanud ja võis astuda suure asemele.

Läksid siis kaks meest Danieli karjahüti manu, et tuua härg üles sanatooriumi; need kaks olid šveitser ja postikandja. Neil oli nõör kaasas, mille šveitser sidus osavasti härja kaela ja lõugade ümber.

Nõör on kaunis peenike, arvas Daniel.

Tugev küllalt, vastas šveitser.

Veel enne, kui nad teekonda alustasid, väljendas Daniel kahtlust: Küsitav, kas saate looma päralt.

Šveitser puhus põlastavalt ja väitis, et polevat esimene härg, kellega tal oma elupäevil tegemist on tulnud teha.

Kõik läkski kenasti, kuni nad olid jõudnud umbes poolele koduteele; äkki läks härg pahuraks, jäi seisma, lõi sõõrmed maha ja väristas pead. Ilmsesti tundis ta, et oli jõudnud võõrale maa-alale, mehed olid talle kah võõrad, kes pagan laseb end kauem sikutada mingi pesunõõri, lihtsa pakkimise nõõri otsas! Lahked sõnad ja patsutamised ei andnud midagi juurde ega võtnud ära, ka kepp, mida postikandja härja turjal tarvitas, ei avaldanud mingit mõju, sellele loom ainult norskas. Soo. Ent ometi ei võinud nad siia ka seisma jääda, šveitser ajas juba suust kuuma kurja. Katsu teda tagantpoolt pisut näkata, tegi ta korralduse; aga oofa, kuni ma ta tugavamini kinni sasin. Noh!

Ent seegi ei aidanud, härg seisis endiselt paigal.

Šveitser karjus ägedalt: Ei, nügi pisut tugavamini!

Oojah, postikandja nügis päris korralikult.

Nüüd pidi Jumal taevas kaitsma šveitserit; mis nüüd juhtus, oli plahvatus. Postikandja jäi nagu mingisse tühja ruumi üksi paigale seisma ja vahtima, kuidas härg läks tükis šveitseriga, jutilt üle kivide ja küngaste, teest hoopis hoolimata. Esmalt tundus lugu postipoisile kõige hullema võllanaljana, mida ta iganes kunagi kaasa oli elanud, šveitser lendas härja sabas nagu takukoonal, puhuti õhus, puhuti maa peal; üle laugaste läks nii, et pori kees mõlemast üle. Postikandja mõgises naerda, mis jõudis. Äkki kuuleb ta hüüdu, hädakisa, ja pistab ka ise järele punuma; härg on seisma jäänud, üks puu on pannud ta toppama, ja otse puu juures seisab šveitser, ta üks käsi on ohelikus nagu pihtide vahel,

ohelik on sooninud tugevasti käe ümber. Oota veidi, ma löikan pooleks! ütleb postija hirmunult ja otsib nuga. Ei! pigistab läbi valu šveitser. Mees on uljas ja saadana kange, kiristab hambaid. Lase see ohelik vabamaks, sikuta teda siit harust pisut sõlimest valla, aga ära härga lahti lase!

Kui ta lõpuks vaba on, lõdiseb ta pealaest jalatallani, ta käsi on sinine ja tursunud, paar sõrme on verised. Ta raputab mõned korrad kätt ja ütleb täis kurja: Palusin ma sind loomal sabajuurt otsast kaksata?

Postikandja pomises ainult: Mis, kaksata? Ei.

Sa tohman!

Oleksid pidanud nõõrist lahti laskma, vastab postikandja.

Mina juba ei lase! karjub šveitser.

Ole vait! Kas sa ei näe, et hirmutatud looma oma kisaga jälle metsa?

Kuigi šveitser oli nüüd sunnitud häält alandama, polnud ta seepärast sugugi vähem vihane; ta söimas oma seltsimehe põhjalikult läbi.

Teele ilmus rahvast, sanatooriumi külalisi, kes olid kuulnud, mis toimel on, ja tulid nüüd transpordile vastu. Rahvast tuli kaunis palju, ka daame. Oo, polnud vist ainult tavaline julgus, mis avaldus šveitseris, kui ta ei valandanud ohelikku, küllap oli mängus ka auahnust: näidata oma mehisust kõikide nende külaliste ja pealtvaatajate ees.

Katsume nüüd uuesti! ütles ta valjusti ja kõlavalt.

Postikandja pomises ettevaatusele manitsevalt..

Oled memm! pahvatas šveitser. See on ju paljalt härg, tükk tõpraliha! Kas vannume talle alla? Haha.

Kuid härg ei tahtnud.

Vaata ta silmi, ütles postikandja, need on punased.

Kurat nendega! vastas šveitser. Soo, aja nüüd!

Ent härg ei tahtnud ikka veel.

Tule siia, kamandas šveitser, võta sinagi ohelikust tugevasti kinni — ei, teiselt poolt, mõistad.. Viime looma taas teele, ärgem siia seisma jäägem.

Nad seavad endid valmis. Härg seisab sellal nagu oodates, nina maas, kõõritab verd täis valgunud silmadega ja nohiseb aegajalt.

Ettevalmistused on lõpul, mõlemad on leidnud jalgadele toe, šveitser hoiab ühe käega ohelikust ja suskab teisega härga tagant — teataval määral süütu vahend looma edasijätmiseks, vaid nõõpnõelatorge.

Jälle plahvatus, hoo! Postikandja ei naera enam, ei mõkita enam, pind kaob ta jalge alt, mõlemad, nii tema kui ka ta kaimraad lendavad nagu tuustid õhku. Ah, mis on kahe mehe jõud härja ülevõimu vastu! Äkki lamavad nad mõlemad maas, maha raputatud, kõrvale paisatud, šveitser hoiab ikka veel ohelikku käes, ta polnud taas lahti lasknud — kange mees küll, kuid ohelik oli katkenud.

Jah, ja härg oli valla.

Seal seisab nüüd loom vabaduses, ühtlaselt pruun ja läikiv, ja puhkab terve oma tsentnerkaaluga lühikestel jalgadel. Päratu kael on peaaegu kogu looma jämedune ja lokomotiivi jõuga. Looma on tore vaadata.

Jah, tore vaadata küll, kuid inimestel pole selleks mahti, inimesed on sanatooriumi külalised, nad pistavad kisendama, langevad peaaegu põlvili, nad kardavad. Nad muutuvad täiesti nõutuks; olgugi et loom on pruun ja läikiv, voolab tast külma ja ohtu, inimesed tunnevad endid sandisti. Sel esimesel silmapilgul on kaks väikest poissi ainsad, kes endid liikvele suudavad panna; nad ei jaksa oma ärevust taltsutada, vaid ronivad üles ühele kaljule, kust neil on parem ülevaade. Ja just nagu oleks see olnud signaaliks, ronivad nüüd ka teised neile kaljunukile järele. Siin tõmbavad nad hinge, inimesed muutuvad taas vapramaks, nad on tsirkuses, on pealtvaatajajaks tsirkuses.

Postikandja kogub end ja silub endal käega üle jäsemete, et katsuda, kas need on kõik terved. Šveitser, pisut uimasena, pisut vanakavana, uurib igast küljest ohelikku, seob selle jälle kokku ja läheb härjale järele. Mees on üha tulist viha täis ja teeb, nagu oleks ta endiselt kartmatu. Üks daam seisab, keerutab kõigest väest oma kindaid ja palub teda härga rahule jätta, seda aga mees ei kuula; kui aga Bertelsen — puukaupmees Bertelsen, kellele kuulub nii suur osa sanatooriumist — kui ka see teda kõnetab ja palub tagasi pöörduda, siis jääbki šveitser seisma ja pärib: Miks ma peaksin tagasi pöörduma?

Jah, minge väheks tagasi, vastab Bertelsen, preili d'Espard läks karjahüti manu Danieli kutsuma.

Ei, kui šveitser seda kuuleb, ei taha ta enam milgi tingimusel tagasi minna, ta vilistab Danielile, ta vilistab kogu härjale, see peab sanatooriumi toimetatama! Ta kaeb korra üle õla, kuhu jäi postikandja, ja hüüab teda; postikandja on läinud tükk maad tagasi oma kübarat otsima, mille oli kaotanud jooksul, oma kuldse paelaga kübara, mis oli ta ametitunnuseks. Šveitser ootab ja kutsub teda taas: kardad sa härga, härgvasikat? Tal pole õieti veel korralikke sarvigi, ainult mingisugused mügarad peas! Ptüi!

Nuumhärg pole mingi vasikas, vastab postikandja kibedalt, ma ei taha temaga midagi tegemist teha. Pane seda tähele!

Aeg kulub naaklemisega, härg hakkab sellal ilmutama tigiduse märke, ta puskleb peaga puutüvede kallal ja võsas ja määrab enda hirmuäratavalt poriseks, ta kaabib esijalgadega ja mõniseb nagu äike. Äkki silmab ta šveitserit ja tuleb joostes selle poole, oo, ta on nii võimas, tulles sääraselt joostes, ülimal määral, ja ta kubemed kõiguvad ja kiiguvad jooksul; šveitser päästab enda kärmesti kaljurüngale, nüüd juba temagi, ja ütleb: Kui too tüüp seal mind enam aidata ei taha, siis jätan ka mina asja pooleli! Pange talle veel üks pael mütstile, vahest ta siis julgeb! — Ta vererab kogu süü postikandjale.

Daniel tuleb. Preili d'Espard on küll eba-meeldiv ja vähearmastatud inimene, muidu

aga pagana taibukas tüdruk; nüüd oli ta jälle ainsa mõistliku teoga hakkama saanud ja toonud kohale Danieli. Daniel tuleb, käes mehine köis, ja läheneb härjale sõbralikult ja mehkeldavalt. Väljasirutatud käe ja mahe-date hellitusnimele varal annab ta mõista, et tuleb heaga nagu tavaliselt, kuid härg läheb ainult üleemeelikumaks ja kaabib esijalgadega mulda. Ei, te olete looma ära vihas-tanud! ütleb Daniel pahasena.

Meid on mehi küllalt teda lõa otsa võtma, väidab šveitser. Jah, neid oli mehi küllalt, ega puudu olnud, ent siiski. Ja šveitseril küllap oleks jätkundu ka julgust. Ent asi ei andnud end teha. Mine võta tige härg lõa otsa! Kuigi see oleks sisse piiratud, jääks veel üle kõige raskem osa.

Ja seal nad seisavad ega pääse paigast.

Arvan, keegi peaks minema ja tooma Marta, ütleb Daniel, teda tunneb ta kõige paremini. — Marta oli Danieli vana kodueit.

Hüva, keegi peab minema Marta järele. Kuna kellelgi muul pole selleks lusti ja kõik väidavad, et ei tunne teed, siis läheb taas preili d'Espard, ta riputab ainult oma kübara puuksa ja laskub künkalt. Seda teeb preili d'Espard. Sellal kui teised seisavad, vaatavad pealt ja on hirmul.

Vahepeal võiduröömutseb šveitser, et isegi Daniel ei saa härjast jagu. Vaadake nüüd, ka tema ei saa hakkama! Kuid keegi polnud mõtelnudki kahelda šveitseri julguses, isegi kui ta praegu oleks vaikinud; pealegi kui vaadelda asja täiesti erapooletult, siis eks just tema ja mitte keegi teine olnud see, kes asja untsu ajas. Ole parem vait, šveitser!

Bertelsen ütleb; Arvan, kas ma ei peaks minema koju püssi järele ja eluka lihtsalt maha laskma.

Jah, tehke seda! puhkeb daamil, kes väänab oma kindaid ja käsi.

Bertelsen vaatab ringi ohutuma kallaku järele, kuid ei näi seda leidvat, märatsev loom võib ju igalt poolt kallale tungida. Preili Edlingens haarab Bertelsoni käe ja palub teda jätta see kavatsus, küllap Marta tuleb kohe, Jumal tänatud!

Daaniel proovib jälle härga kinni saada, kui see aga järjest ebaõnnestub, ronib ka tema üles kaljurüngale. Nüüd on nad kõik seal koos. Härg tuiskab endiselt põõsaid, kaeb üles, mõiratab ja tuustib edasi. Ta ei näe väljagi tegevast, et kari huvitatud inimesi viibib läheduses. Mis nüüd? Hüüded metsatukast. Uusi külalisi ja pealtvaatajaid sanatooriumist, kes pärivad, kas nad tohivad lähemale tulla? Ei, ei, härg on lahti! vastavad kõik kaljult, ja: mingu nad kohe jälle tagasi koju, silmapilk! hüüab Bertelson nende suunas ja ajab nad tagasi. See kisa näib härga taas häirivat, ta seisatab silmapilgu ja väri-seb — ja nüüd siis see juhtubki!

Härg mõiratab lühidalt ja ebaloomulikult, mingi hullumeelse häälitsusega, ja äkki, nagu uuest pistest, sööstab ümber ja galopeerib kaljule üles. Üksainus paljuhääline inimeste ulgumine, metsik põgenemine igasse kanti, ja kalju on maha jäetud, nagu puhtaks pühitud. Ainult üks daam seisab veel ülal, ta ei vääna enam oma kindaid, ta on nagu halvatud, ja nüüd vangub ta, vajub maha põlvili

Kahekülgne

Ma laulan ja laulan ega tea öelda,
et kõik oleks joonelt just õige,
sest salaja kostab ja keelab mind
üks sumbund-vihane hõige. [mõelda

Mind endaga kutsub ta; endaga võitlen
ja loobuda sellest on valus.
Kuid minna ei saa, sest sama, mis
on mulle ristiks jalus. [veetleb,

Ilse Lehiste

Sügistuultes

Tuuleilid pilluvad värve.
Ajaritsik saab kulunud närve.
Pilve kõnnak kui tüseda naise.
Kahtluste rünnak rebestab paise.

Eluheitlus jäänd südame kanda.
Tegude väiklust ei tähele panda.

Tuiskab tuulde vili mis salves.
Hammustus huulde — oleme valvel!

Meinart Järna

Olev Mikiyer

„Autoportree“

ja kukub. Härg võtab ta sarvedele ja paiskab nagu puntra kaljult alla. Valmis!

Ent vaadake šveitsert. Šveitser ei tahtnud põrmugi põgeneda nagu teised, ta oli lausa nagu ahv roninud ühele puule. Pagana šveitser, ta oli kindlasti selle pagemistee juba ette valmis vaadanud, muidu poleks ta kuidagi osanud nii äkki otsustada ja kavalust ilmutada. Seal ta nüüd istub oma oksal ja pole põrmugi arg. Isegi kui härg teda seal märkab, ei karda ta, oh ei, mitte jälgegi! Kuid kulub ainult minut, ja härg sööstab juba puu kallale. Elukas näib sel silmapilgul valmis olevat ükskõik mida sarvedele võtma.

Nüüd ei aita šveitserit enam miski, teda võib ju pidada julgeks, puu aga ragiseb, tüvi kõigub juba. Ta karjub looma peale alla, neab teda, söimab iga moodi, ent nähes enast surmaohus viibivat, jääb lõpuks vaht, jõuab pikkade keerdkäikude järel teissuguste mõtetele ning hakkab Jumalat appi paluma.

Põgenikud näevad kaugelt tema seisundit ja hütavad talle, et ta ära tuleks; nad ei mõista, et see pole võimalik, et tal pole kusagilt tulla. Aegajalt mõiratab härg; loom töötab ägedasti puutüve kallal ja rõhub selle alla; preili d'Espard'i kübar kukub oma oksalt maha, härg tambib selle maasse, tambib veel edasigi, on täiesti haaratud tampimisest. Kübar päästab inimese. Samal silmapilgul, mil härg on pööranud kogu oma tähelepanu kübarale, libiseb šveitser täiesti nagu ahv puult maha ja jookseb, jookseb —

Mingi ime päästis tema.

Ta saavutab teised ja hüüab kohe, mis härg olevat teinud: tapnud inimese, kellegi daami; too lamab seal kaljul, pisut teisel pool kaljut; vahest on ta surnud, ent peab vaatama, peab katsuma —! Oo, šveitser on jälle pealvee, poisil on pea jälle oma õigel kohal, ta nõuab abi, et päästa daami. Ta setabki tõesti, et on tulnud vaid seda ütleva, ainult seda, muidu oleks ta ju võinud istuda puu otsas rahulikult edasi.

Daniel tõttab temaga koos tagasi. Bertelson tahab õilsas hoolimatuses neile järgneda, ent preili Ellingsen saab ta sellest mõttest loobuma meelitada. Seiske siin, oodake siin! ütleb preili. Ma tulen kohe! Seepeale jookseb ta kahele järele. Hästi tehtud! Talle vilksatas vist pähe midagi sihukest, et saab oma punase pluusiga härga laiba juurest eemale meelitada.

Oli ka viimne aeg. Härjale meenus ta ohver, ta laip, ta on selle taas üles leidnud. Kui saabuvad päästjad, on ta parajasti täies hävitamishoos. Nad hakkavad karjuma, teevad kisa, ent nüüd töötab loom meeletult ega pane enam midagi tähele. Kuni ulatub talle kõrvu üks hää! teelt, hõik, mida loom tunneb: Marta jõuab pärale. Tal on ämber kaasas, ta läheb otse ärritatud looma juurde ja ulatab talle jahulobi. See õnnestub. Ja ka Daniel on jaol oma kõiega.

Knut Hamsun'i
roomaanist „Viimne peatükk“

Ühest vanamoelisest seltskonnategelasest

Rahva laiem seltskondlik isetegevus, millel meiegi rahvusliku teadvuse sündimises olnud öelda otsustav sõna, ei jäta nähtavaid sambaid ega mälestusi isikuist, kes oma energiat on ohverdanud sellele kollektiivloomingule. Nende koostöö jäljena jääb vaid teatav kultuuriline tase, millest teised ehitavad edasi ja mis on vajalik nagu maa aluskiht ja muljapind uuele külvile. Isikute ähmvatest piirjoontest kuulub varsti üht-teist ainult vanemate kaasaegsete suust. Käesolevad read tahaksidki kinnitada rahva mälestusi Rein Lubja, ühe lihtsa moonamehe tööst, kelle käsi aitas rajada Kadrina kihelkonna võrdlemisi hilist vaimset ärkamist.

Alles 1897. aasta suvel ehitati kohaliku vallakirjutaja ja koolmeistri eestvõttel Päri mõisa lattu heintele näitelava, s. o. korraldati esimene ilmalik piduõhtu, mis sai säälese seltskondliku tegevuse sütitusmomendiks. Ei oska meie oma instruktore, toetuste ja kõigi valmisolevate vahendite juures umbkaudugi arvata nende raskusi, kes pidid looma — kõik ei-millestki. Ja kus tegevust takistas lisaks kibe puudus ka vähegi suutelistest inimestest. Ühe abikama tegelasena igal alal märgib Kadrina Haridusseltsi kroonika Rein Lubi nime. Omamoodi ime oli selle lihtsa mehe andekus ja tööjõud kohalikule rahvale. Võib olla, selgub meile midagi, kui meenutame, et Rein Lubi põlvnes samast soost, mille üks hariduslätteile jõudnud võsu andis meie rahvusliku esiärkamise suurima valguse — Fr. R. Kreutzwaldi. Sama suguvõsa järeltulija Kadrina hilises ärkamises ja lihtsates oludes tõestas veel kord selles soos kätketud vaimseid jõude. Rein Lubi ema oli sündinud Kreutzwald, kelle isa Rein oli kirjaniku lall. Rein Kreutzwaldi peres hooliti aga juba vaimsetest varadest, säääl osati kirjutada ja lugeda, säääl tunti koguni nooti. Need oskused tõi kodust tütargi kaasa, keda mäletatakse tabava sõnaga ja vahva naisena ja kelle nõu maksnud rohkem kui mõne teise töö.

Rein Lubi sündis 25. märtsil 1860. a. Kadrina Arukülas, Jõepere mõisa juures, kus isa oli rehepapiks ja ema mõisaproual ameks. Kui perekonnapea aga suri ja kui oli tules hävinud tammepakku peidetud rahatagavara, siis ei jäänud emal muud võimalust, kui kaevas Kraamanni talu maa sisse augu, asutas katuse pääle ning kolis pojaga sinna elama. Väike Rein oli siis vaevalt

seitsemeaastane. Ema käis väljas päevatöö, poiss kuulatas kõrvalt talulaste koolitarkust. Lugemisoskuse oli Rein omandanud juba kuuendal eluaastal. Hiljem saanud ta käia Arukülas Sakseni juures mõnda aega koolis, ja koolmeistrile sulaseks jäädes kasutanud selle raamatukogu edasi oma hariduse täiendamiseks. Siis tulid rändamisaastad — sulasena ja kaevutegijana siin-säääl taludes ja viinapõletajana mõisatööl. Püsivama asukoha igatsuses, juba naisemehena, otsustas ta viimaks asuda Udriku mõisa moonameheks, kust sai elutoa ja lehmale karjamaa, vakamaa karuli- ja tündrimaa rukkipoõldu.

Moonamehe kibedast tööpäevast ongi tehtud Suure Reinu — nagu rahvas teda kutsus — anduv seltskondlik töö. Kell kaks öösel läheb Rein Loobu metsast puid vedama, kell kaheksa õhtul aga jõuab juba näidendi-, laulu- või muusikakoori-harjutusele. Tegelasest on väga puudus ja ühtegi ettevõtet ei saa mõelda ilma Rein Lubjata. Moonamees läheb siis teole näidendiraamat taskus, vaovahel hobust puhates õpib oma osa. Kui tuleb teolt otse Udriku koolimajja muusikakoori-

*Rein
Lubja*

harjutusele minna, paneb hommikul leivamärssi ka pasuna ja noodid. Kui Reinult küsitakse, miks ta ikka kahe märsiga töö käib, kurdab küsitav: ajad on vaesed, ei jõua kolmandat saada! Eriti silmapaistev oli Rein Lubi näitlejana Kadrina Haridusseltsi näitetrupis. Tema mängutaset peeti maa kohta harukordseks ja tänapäevani mäletatakse tema loodud tüüpe J. Liivi „Kolmat aega vallavanemas“, „Mäevaimus“ ja Niedra „Maas“. Loobu parun olnud valmis tema mängu nähes kaks vakamaad maad kinkima, mida ta varem müüagi ei tahtnud.

Eriti tegevusrikas oli Rein Lubja elus 1905. aasta. Udrikusse oli nõuks võetud asutada muusikakoor, puudus aga raha mänguriistade muretsemiseks. Rein oli see, kes ette võttis sügise konarlise teega kõik Kadrina ja Kadrina ümbruse läbi rännata. Oma viimase saapapaari kulutas mees läbi, aga tõi kaasa üle saja rubla raha. Peagi valiti ta

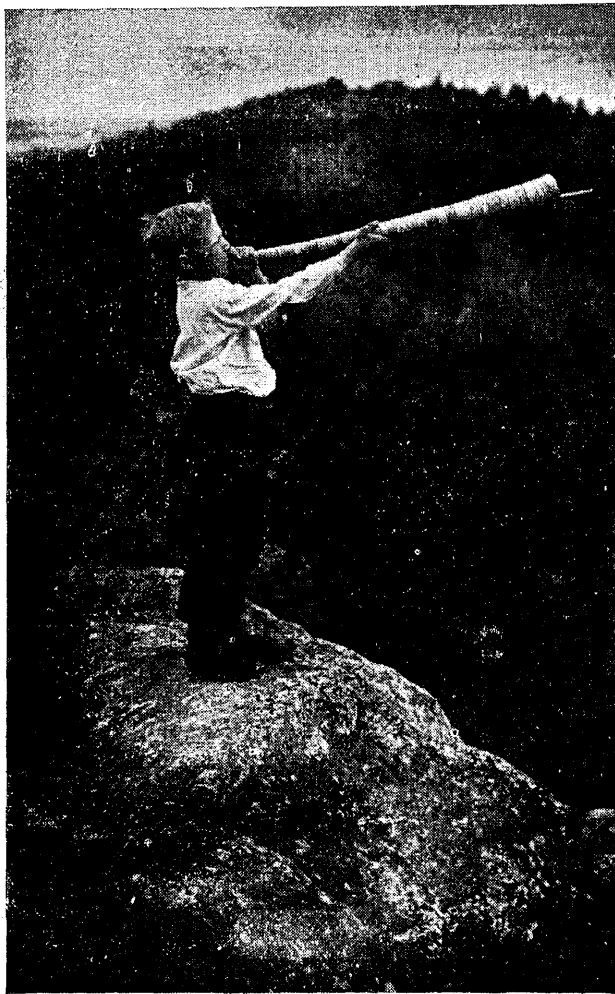
üheks saadikuks 1905. a. ülemaalsele rahvaasemikkude koosolekule Tartu, kuhu saabaste puudusel pidi minema soome süssides. Kongressil võtnud ta sõna ja rääkinud kaheksatunnilise tööpäeva vastu, eriti maal, kus see näit. heinaajal täiesti läbiviidamatu olevat. Lui Olesk, üllatunud moonamehe intelligentsest esinemisest, küsinud, kas ta lõpolest on moonamees või kannab ainult neid riideid maskeerimiseks. „Kakskümmendviis aastat olen küll olnud,“ vastanud Rein, mispääle Lui Olesk temale 2 rubla teeraha andnud. Jõuluks siis kinkis Udriku Muusikakoor Reinule saapad.

Ei saa unustada Suurt Reinu ka inimesena. Tema pilt näitab säravaid silmi, kõrget otsa, Kreutzwaldi soole iseloomulikku lõuga ja lahket meelt. Suur ja tugev kehaliselt, olnud ta nii pehme südamega, et sulasepõlves väsinud hobuse vankri eest lahti rakendanud ja koorma ise koju vedanud. Hää oli ta oma naise ja laste vastu, kõigi inimestega sai ta läbi, tema spontaanne huumorimeel võitis sõpru ja ergutas seltskonda. Rahvasuus mäletatakse veel palju neid Reinu-naelju. Ta näiteks veab teisega kihla, et loeb prantsuskeeles sajani ja hakkab teise suurte silmade ees lugema: prantsuskeele üks, prantsuskeele kaks, prantsuskeele kolm jne. Või ta paneb kaasmoonakale klaasideta prillid ette ja küsib: kas näed nüüd paremini? Ja on väga rahul, kui vaene sisseveetu „näen küll!“ vastab. — Jõuab Rein aga oma pikalt tööpäevalt koju, siis ei anna teadmiskjanu veelgi puhkuserahu: õhtud ja öödki kuluvad ajalehtede ja raamatute taga.

Viimaks murdis sellegi tugeva mehe tiisikus. Oli jäätükkidega segatud vees kalal ja vähil käies külmetanud, kuid eks raske tööpingegi pidanud lõpuks mõjuma. Mahajäetus ja üksindus olid viimaks teotahtelise mehe murelikuks osaks. Surm tuli 22. veebr. 1913. Ennenähtamatu rahvahulk kogunes Suurele Reinule haudasängitamisel viimast austust näitama. Tema hauale Kadrina surnuaia allée äärde püstitasid tänulikud seltsid suure raudristi, millelt loome: „Väsimata Kadrina seltsielu tegelasele Rein Lubile. Sünd. 25 märts. 1860, surn. 22. veebr. 1913. Kadrina Hariduse Selts. Udriku pasunakoor.“

Palju julgust ja jõudu oli andnud see lihtne moonamees teistelegi tegelastele, kes palju paremates oludes vahel kippusid väsimä ja tüdima. Kadrina hilisele seltskondlikule ärkamisele järgnes kiire tõus, mis selle ümbruse on viinud kõige arenenumate hulka.

Aino Uudla

Selline on Soome

Eesti Noorusele hõimupäevaks

U. S. Koistinen,
Soome saatkonna sekretär

Soome pindala on 382 801 km², millest maad 348 477 ja veepinda 34 324 km². Suuruselt on Soome, Nõukogude Venet arvestamata, kuues riik Euroopas.

Looduslikult omapäralt on Soome vaheldusrikkamaid maid maailmas. Eestlased ongi Soomet nimetanud „Kaljuvallaks“ ja tuhande järve maaks“. Kuid põhistatult võime Soomet hüüda pigemini tuhandete järvede maaks, sest neid on siin arvestatud üle 62.000. Kui jälgida kaardil näiteks järvederikast Mikkeli lääni, siis on raske otsustada, kas sealses järveastikus on enam maad või vett. Soome suurimad järved on: Suur-Saima (4400 km², suuruselt viies Euroopas), Inari (1385), Päijänne (1065), Kallavesi jt. Jõgedest on pikemad: Kemijõgi (512 km), Tornio (450), Ounasjoki (340), Muonio (330) jt. Tähelepanvaid on ka Soome saarterikkus. Üksnes Saima järves asub üle 3000 saare ja teiste sisejärvede kohta ütleb rahvasuu, et nendes on samapalju saari, kui aastas päevi. Soome meredes on saari (karisid, rahnusid) loetud üle 30 000, Soome suurimaks veestikuks on Vuokse vesikond Saimaga, milline haarab 61 400 km².

Soomel on maapiiri 3015 km. Sellest Rootsi 536, Norraga 913, N. Venega 1566 km. Merepiiri on 1646 km. Sellest Rootsiga 850, Norraga 70, N. Venega 235 ja Eestiga 491 km.

Soome vetes peitub Soomele suureväärtuslik majanduslik jõud „valge süsi“. Soome tööstuse pääteguriks ongi Soome kosjed ja metsad. Üle meetrilise kukkumisega koski on Soome jõgedes 700. Nii on Tornio jões 450 km ulatusel üksi 192 ja Pühajõel 67 niisugust koske. Koskede jõust on tänaseni rakendatud 592 000 turbiini hobusejõudu. See oleks aga siiski ainult veerand sellest jõust, mis suurvete ajal omakorda veel muutub mitmekordseks. Suurematest jõujaamadest mainime: Imatra (148 000 hj.), Rouhila (132 000), Ahvenkoski (31 5000) ja Nokia (27 000 hj.). Jõujaamade väljachitamiseks on seni kulutatud üle 2 miljardi Smk. Eriti suurejõuline on 10 aasta eest valminud Imatra, mille arendamine aga kestab ja võib siit saavutada kuni 216 000 hj. Praegu valgustab Imatra kogu Lõuna-Soomet ja ulatub ta 560 km pikkune juhtmevõrk Turu linnani.

Soome suurusega arvestades on ilmastik siin loomulikult mitmesugune. Lumekate püsib näiteks Lõuna-Soomes keskmiselt 110, Kesk-Soomes 158 ja Lapimaal umbes 200 päeva.

Soome elanike arv läheneb 4 miljonile. 1938. a. lõpul oli see 3,863.756. Rahva loomulik juurekasv samal aastal oli 29094. Elanike arvu loomulikkude suurenemist võime märgata ka Soome linnades, kus 1938. a. lõpul asus 860.680 (20,9%) ja maal 3.003.076 (79,1%) kogu rahvastikust. Rahvatihedus on 10,9 (Eestis 23,3). Elanikest on soomlasi 89,4 ja rootslasi 10,1 protsenti.

Linnasid (kaupunki) on Soomes 38 ja aleveid (kauppala) 27. Suuremad linnad on Helsinki (293 237), Viipuri (84 428), Tampere (74 736), Turku (72 918) ja Vaasa. Administratiivselt jaguneb Soome praegu kümneks lääniks: Uusimaa, Turu-Pori, Ahvenamaa, Häme, Mikkeli, Viipuri, Kuopio, Vaasa, Oulu ja Lapi läänid. Ajalooline jagunemine, millest rahvas praegugi veel kinni hoiab, on siiski teine. Selle järele jaguneb Soome üheksaks maakonnaks: Uusimaa, Varsinais-Suomi (Päris-Soome), Ahvenamaa, Satakunda, Häme, Savo, Karjala, Põhjala ja Lapi.

Juba maale tulles jagunesid soomlased kahte suuremasse hõimkonda: hämelased ja karjalased. Esimesed asustasid maa lääne-, teised idaosa. Neist suurematest hõimudest on hiljem kujunenud savolased, põhjalased ja varsinaissoomlased. Hämelased on tüsedad kehaehitusega, heledajuukselised, vähese jutuga ja visad töömehed. Karjalased on saladamad, tumedajuukselised, elavama iseloomuga laulurastaja rahvas, kel kalduvusi kauplemiseks. Savolased on heledajuukselised, heasüdamlikud ja peavad huumorist lugu. Põhjalased on

jonnakad ja karmakad, julged ja vahvad võitlusis, vastupidavad töös. Varsinaissoomlased on elavaloomulised ja tüsedad töömehed.

Soome on parlamentaarne vabariik, mille eesotsas kuueks aastaks valitud president. Riigi valitsusorganiks on riiginõukogu, mille liikmed, ministrid (praegu 11) juhivad igauks oma ala. Seadusandlus ja maksude määramine kuulub Eduskunnale. Siia valib rahvas iga kolme aasta järele 200 esindajat.

Koolikohustus on Soomes maksev 1921. aastast. Alkkoole on maal 5573 (linnades on algkooliklasse 1640), õpilasi 401795, õpetajaid 12835, seminare 12. Keskkooled ja gümnaasiume 237, kutsekooled (mahaarvatud põllumajanduslikud koolid) 119. Ülikooled on kolm: Helsingi (õppejõude 357, üliõpilasi 6461), Turu soomekeelne (õpilasi 305) ja Turu rootsikeelne (õpilasi 329). Lisaks neile ülikoolidele töötab veel ligi kümme kord kõrgemat kooli põllumajanduse, tehnika, ühiskonnateaduse, kaubanduse, pedagoogika jt. erialadel. Rahvaülikooled töötab praegu 58, milledes 311 õpetajat ja 3387 õpilast. Töölise rahvaülikooled (työväen opisto) on linnades 41, kokku 18535 õpilasega.

Soome on maailma põhjapoolsem põllumajandusmaa. Põllumajanduses kõrvalharudega (kalastus, jaht) kui rahva päämisel elatusalal tegeleb 2.014.788 hinge ehk 59,6% elanikkonnast. Soome maa-alast on põllumajanduslikku viljelusmaad 34.250.920 ha ehk 6,6%. Viimaste (1936) andmete kohaselt saadi:

rukist	349,5 milj. kg.	(väärtus	473 milj. Smk.)
nisu	115,2	„ „	473 „ „
otra	165,9	„ „	388 „ „
kaera	608,9	„ „	1128 „ „
kartul	1269,0	„ „	702 „ „

Talude (maakohtade) suuruse järele oli 1935. a. Soomes:

suurtalused (üle 100 ha)	48.893
keskmisi t. (20—100 ha)	153.889
väiketalused (alla 20 ha)	391.443

Metsa maa-alade ulatuselt on ainult N. Vene Soomest ees. Soome pindalast on metsade all 73,5%. Iga soome elaniku kohta tuleb siis 7,4 (Eestis 0,85) ha metsa. Neist on 55,2% männi-, 28,6% kuuse- ja muu osa lehtpuumetsi. Kogu Soome metsamassi arvatakse 1620 (Eestis 94,5) milj. tihumeetritele. Iga-aastane metsa juurekasv on 44,4, igaaastane tarvidus 40 milj. tihumeetrit. Metsad on Soome „roheline kuld“.

Üldised eeldused tööstuslikuks arenguks pole Soomes just erilisel soodsad. Suured metsamaad on loomulikult heaks baasiks puud tootmisena kasutatavale tööstusile. Viimaseaegsed uurimused näitavad, et Soomes siiski leidub ka metallimuldasiid nagu Outukummu vask, Petsamo nikkel jt., millised võimaldavad ka

kaevandustööstuste arendamist ja neid tooraineid kasutatavate tööstuste ellukutumist. Tööstuste väärtuselt on paberitööstus Soome suurimaid. Järgnevad puutööstus, toidu- ja maitseainete tööstus (muu seas omab Soome ka suhkruvabrikuid), tekstiilitööstus, metallitööstus jt. Tööstusasutusi on Soomes 3917 ja tööstustöölisi suurkääritistes 174310. Toodangu bruttoväärtus oli 13929 milj. Smk.

Soome väliskaubandus on iseseisvusajal kogu aja tõusnud. 1937. a. oli Soomes välja-vedu 9.379 ja sissevedu 9.306 milj. Smk, seega siis tugevasti aktiivne. Tähtsamad eksportkaubad on: puu, telluloo, paber, või jne.

Soome kaitsejõudude rahuaegne suurus on umbes 2000 ohvitseri, 3700 allohvitseri ja 25000 meest. Kaitsejõud moodustavad armee, milline jaguneb kolmeks diviisiks ja ratsa- väebrigadiks. Igas diviisis on kolm jalaväe ja üks kahurväe rügement ning vajalikul arvul eriväeosi. Merejõud kujundavad kolm rannakaitse ja kaks erilist rügementi ja rannalaevastiku. Kaitseväestiku laevad valmistatakse kodumaal. Maa- ja merejõududele lisanduvad õhujõud.

Kuigi Soome asub kaugel põhjas, on ta siiski maa, mille kultuur tõusnud tähelepanuväärivale kõrgusele. Kultuuri arengule on eduks, et Soome asub Euroopas kõrgemat läänekultuuri omavas maaosas ja et ta on tihedas ühenduses suurte kultuuri ja majanduskeskustega (Skandinaavia, Kesk- ja Lääne-Euroopa), mida omalt poolt võimaldab asjaolu, et maa randadelt on hõlpsu pääseda suurtele meredele. Lisaks mereäärsele asukohale on Soomele olnud kasuks tema püsiv vahe-mehe positsioon Ida-Euroopa ja Skandinaavia vahel. Ka oma füüsilis-geograafiliselt olemuselt on Soome madalmaal mägimaale juhtiv ebatasane lausikmaa. Ka geopoliitiliselt on Soome olnud ida- ja läänemõjude kokkupõrke maaks. Siin on idast ja läänest toodud ristisused kohtunud, siin on korduvalt Vene ja Rootsi vahelisi tülikäsimusi otsustatud. Soome piirides on lääne- ja ida-euroopa kultuurid kokku põrganud lääne-euroopa ülekaaluga.

Soome on olnud 650 aastat Rootsi ja 109 a. Vene osa ja 1917 sai ta iseseisvaks Euroopa osaks. Viimasel kahel aastakümnel on ta õnelikult purjetanud läbi nii vastu- kui ka pärituult ohtlikest karidest. Ta terve jõud, kindel usk oma tulevikku ja ennastohverdav valmisolek selle tuleviku kaitseks tõi Soome ägeda, kuid võiduka Vabadussõja kaudu täielisele iseseisvusele, iseseisvale rahvuslikule elule, mis hädaohu ähvardades võib kõik erimeelsed ning kindlustab Soomele ja soome rahvale paiga maailma rahvaste vabas koostöös. Senine areng tõendab, et Soomel on seesmisi võimalusi, tahet ja võimet tuua ja anda midagi säilitamisväärtset inimkonna vaimsele ja majanduslikule arengule.

U. S. Koistinen

Maateatri päevaprobleeme

III Inimest ei rahulda ainult töö, leib ja magamine. Pika ja pingutava töö tulemuseks on tahe vahelduse järele. Igaühel on oma harjumused vaba aja veetmiseks. Selle järgi, kuidas rahvas vaba aega kasutab, võib hinnata nii kogu rahva kui ka selle väikese osa — küla — kultuuri üle. Ega muidu räägita, et seal ja seal külas aina kakeldakse ja juuakse, aga siin on noored hoopis mõistlikumad, aina spordivad, mängivad, loevad ja laulavad.

Vaba aja kultuuriselt möödasaatmise korraldamine on probleem, mille lahendamise maal on märksa raskem kui linnas. Viimases on teater, hästi saadaval raamatukogud ja lugemislaud, kontserdid, kino ja klubid. Rahvas elab lähestikku, vastastikune läbikäimine on tihe, inimkontakt aga sagedam. See mitmekesisus suurendab hää meelelahutuse võimalusi. Et maal need puuduvad, on tekkinudki arvamine maa-elust kui igavast, tühjast ja mustast, millest pääsemine linnatulede särasse on saanud paljudegi maanoorte elusihiks.

Kuigi maal vaba aja veetmise korraldamises on maha jäädud linnast, on siingi tehtud edusamme. Üle maa rajatud rahvamajade võrk, mida toetavad koolimajad, kus käiakse koos laulmas, näitemängu õppimas, lugemas, loenguid pidamas, tantsimas ja mitmel teisel teel aega veetmas. Neist tähtsamaks ja levinumaks meil Eestis on näitemängude korraldamine. 1937. a. anti üle maa enam kui 6000 etendust täiskasvanuile. Kui arvestame 10 proovi ühe tüki õppimiseks, siis peeti sel aastal üle maa 60.000 näitemängu proovi, kusjuures ei ole arvestatud lasteetenduste ettevalmistamist. Kui iga tüki jaoks arvestame ainult viiski tegelast, siis oleks umbes 30.000 inimest käinud proovidel. Asjal on veel teinegi külg: peale nende, kes näitemängust aktiivselt osa võtavad, leiavad näitemängu kaudu rahuldust ka passiivsed pealtvaatajad, publik. Juba mainitud aastal oli maapidude keskmiseks publiku arvuks 120, seega käis etendustel 720.000 inimest.

Nähes, kui suured hulgad võtavad osa maanäitemängude lavastamisest ja etenduste jälgimisest, mõistame, kui suurt osa mängib maateater meie rahva elus. Ning mõistame ka, millist head seemet võime maalavade kaudu heita rahva hingele.

Vabaharidustegelaste suvipäeval Nee-rutis käesoleva aasta suvel Peaminister K. Eenpalu käsitles pikemalt vaba aja möödasaatmise probleeme maal ning jõudis tulemusele, et oleme käinud seni veidi vildakat teed. Oleme liig palju tegelenud näidenditega, kusjuures pole küllaldaselt pööranud tähelepanu nn. klubielu ehk kooskäimise mooduse arendamisele ja viljelemisele. Ning hr. Peaminister püstitas loosungi: vähem suuri, ainult pidudeks määratud seltsimaju, rohkem mugavaid kooskäimise kohti, kus rahvas saab aega veeta lugemisega, mõttevahetusega, rahvatantsudega, mängudega, teejoomisega jne. Peaminister jõudis oma seisukohale maateatri olukorra analüüsimise järele, leides, et näitemängude tegemine on sageli piinaks tegelastele enestele, ei paku rahuldust vaatajaile ega anna igakord ka tulu.

Hr. Peaminister kahtlematult tabas otseselt maalavade kriisi, milline praegu end õige teravalt tunda annab. Maainimene on kiiresti arenenud, ta vaimne tase on tõusnud, silmaring laienenud ning teda ei saa enam rahuldada komejanditamisega. Samal ajal pole iga kord jõutud lavastamisega pidada külaühiskonna vaimse ärkamisega sammu, on tekkinud lõhe, millest läbipuhuv tuul jahutab sooja vahekorra publiku ja maateatri vahel. Kui veelkord tule-tame meelde eespool toodud arve maateatrist osavõtjate kohta, leiame tarviliku olevat tekkinud lõhet kinni top-pida. Et ravida, peame tundma haigust. Et parandada maateatri olukorda, peame olema teadlikud ta puudustes. Neist mainiksime siin lühidalt põhilise-maid, millisteks on: maalavadele ko-hase repertuaari vähesus, oskuslike juhtide nappus ja aine-line kitsikus.

Kaks esimest on sisulised ja kaalu-kamad. Maalavadele kohandatud näi-

dendeid saadavad turule meil praegu kolm suuremat kirjastust, kusjuures on tekkinud võistlus, mis surub kirjastavate teoste väärtust alla. Iga kirjastus peab ju enda vee peal hoidmiseks midagi turule saatma ja kuna meie näitekirjanike pere ei suuda luua korralikke teoseid kolme kirjastuse elatamiseks, lastakse käiku väärtusetud, sageli otse labased näidendikesed. Ei ole mõeldav, et romaani- ja luulekirjanduses pääseksid päevavalgust nägema sellised veiderdused ja maitse labastamised, milliseid võime hulgana kohata näitekirjanduses.

Õeldakse muidugi: kuidas nõudmine, nõnda kaup. Kuid tundub, et laenukeskused ja kirjastused ülepakkumistega talitavad ebaausalt. Nende poolt puhutakse eelreklamist kõik müügile tulevad näidendid aasta paremateks ja läbilöövamateks, ja kuna maal sageli alatakse näidendi ettevalmistustega liiga hilja, ei saada lihtsalt ajapuudusel enam uut tükki välja tellida, vaid lepitakse prooviks saadetud „hiilgesaavutusega“. Ja kui viidatakse maanäitejuhtide maitsele, mis neid laseb valida nõrku asju, siis lubatagu siin näpuga näidata kirjastajate peale, kelle maitse ei punastu samu tükke kirjastamast ja pakkumast.

Häid, maalavadele kohaseid näitemänge on vähe -- on kõikide maanäitetegelaste ühine otsus. Igal aastal ilmub turule mitukümmend uudisteost. Enamuse neist moodustab praht, kuid kes on prohvet ja ütleb, millised neist kõlbavad lavastamiseks ja vaatamiseks?*) Et maanäitejuhtide sissevedamist ära hoida, tuleks kõige karmimalt võidelda kirjastuste pettereklaami vastu.

Et nõrka repertuaari täiendada, tehakse paljudes-paljudes kohtades ise näidendeid, enamasti minnakse sellega aga veel enam rappa. Parandust võiks

*) Toimetuse märkus: Olukorda toob parandust Haridusministeerium, kes ministeeriumi Raamatukogude Komisjoni juure on moodustanud Lavateoste Alamkomisjoni. Viimane vaatab läbi kõik ilmuvad lavateosed ja koostab maateatreile ja väikelavadele soovitatavate teoste nimestikke, mis avaldatakse ajakirjas Haridusministeeriumi Teataja, kusjuures teosed jaotatakse kahte liiki I ja II järjekorras soovitatavaks. See kord hakkas kehtima 1. juunist 1939. a.

siin tuua vast kirjastuste koondamisega. Kümnest heast tükist aastas aitaks maalavadele ning siis ei oleks enam karta sissekukkumist uue tüki valikul.

Nõrgale repertuaarile seltsib paljudes kohtades heade näitejuhtide puudus. See on maksev nii lavastajate kui ka jumestajate kohta. Viimasel ajal on üldist näitetaset tuntavalt tõstnud korraldatud näitekursused ja Draamateatri eeskujul, kuid kõik see ei ole kaasa aidanud tublide lavastajate ja jumestajate kaadri tekkimisele. Mõeldav oleks siin maakondlike, kihelkondlike või kasvõi vallapiiriliste näitejuhtide kursuste korraldamine. Näitejuhid käiksid siis kasvõi aastas kord „koolipingis“ ja viiksid õpitud teadmised oma trupile edasi. Sel teel suudaksime näitetaseme viia kõrgemale kui näitekursustega, milliseid suudetakse ühes kokas korraldada vaid üks inimea vältel. Sama oleks maksev jumestajate väljaõppe kohta. Kas ei ole võimalik seada ametisse maakondlikke nõuandjaid sel alal?

Kolmanda suurema puudusena märkisime ainelist kitsikust. Enamasti igal pool on peod seitsmehelise rahateenimise allikaiks. Võetakse peoraha seltsi tegevuse rakendamiseks, kusjuures näitemängule enesele, s. t. lavale jäävad sageli paljad näpud. Süüdi on siin esiteks allasurutud piletite hinnad ja teiseks neelab suure osa lõbustumaks, mis on kohati kuni 20% sissetulekust. Niikuinii väikese kassa juures on see suureks hoobiks kassale.

Vastavalt majanduslikule kitsikusele on raskusi tükide korraliku lavaletoomisega. Ei saa midagi kulutada uutele dekoratsioonidele ning üks ja sama tuba ning üks ja sama mets peab sageli võtma vastu tükke kümnekonna aasta jooksul. Hüllem lugu on veel kostüümidega. Piduõhtul tegelased ronivad seltsimaja poole kui pambukaupmehed: igal küürul isiklikust garderoobist võetud varustus õhtuseks peoks. Pole väga viga, kui tegemist maaelu kujutava näidendiga, kuid piduülikonda parema seltskonna kujutamiseks on tavalisest talutarest siiski raske laenata.

Siia on raske parandusi tuua. Kostüümide ja parukate muretsemiseks po-

Kodutööstuslikkudest õpiringidest

Hakkame valmistama rahvarõivaid ja kuduma kangaid

Saabunud on jällegi sügis. Maal on välistööd varsti lõppenud ja nais- ning meesvägi siirdub nn. sisetöödele. Algab igaaastane kodutööstuse ajajärk. Puhastatakse linu, valmistatakse vabrikus või kedratakse ise lõngaks ja kootakse päälejõulu kangaks; või valmistatakse sukki, sokke ja kindaid, õmmeldakse ja parandatakse tööriivaid.

Mehed, kel huvi ja oskust, valmistavad põllumajandustööde kõrval mitmesuguseid tarbeesemeid, nagu korraldavad põllutööriistu, rakmeid, valmistavad luudi, rehasid, kappu, pinke, regeid või parandavad tööriistu. Hommikust õhtuni jätkub talus varade valmistamist oma tarbeks ja ka müügiks. Jah, praegusel mastoodangu ajastulgi on küllalt asju veel vaja kodusel teel valmistada, kuna igas majapidamises

leks jällegi halvad maakondlikud laenutamiskeskused. Nõustuda ei saa aga näitemängudega pidudelt kõrge lõbustusmaksu võtmisega. Linnateatreile makstakse kõrgeid summasid juurde, kuid maateatrile, mis on jäänud pea ainukeseks maarahva kasvatajaks ja lõbustajaks, pannakse kõrge maks veel otsa. Millega on maarahvas selle karistamise ära teeninud? Mõnedes maakondades on osa seltside pidusid lõbustusmaksust vabastatud, kuid siin ei saa olla kompromissi, vaid nõue olgu kindel ja selge: kõik pidud, mille kavast näitemäng, olgu lõbustusmaksust vabad!

Maa organisatsioonidest 95% tegeleb ka pidude korraldamisega. Nendest pidudest 90% koosnevad näitemängust kui tuumast ja enamasti tantsust kui lõbustusest. Aeg ja elu on näidanud, et laul ja näitemäng on meie rahva vaba aja veetmise osas rahva hingelule kõige vastavamad. Nad on võtnud sisse kindlad positsioonid, omalt poolt peaksime vaid kaasa aitama võidetud seisukohtade süvendamisele ja arendamisele.

Õdv. Tooming

pole võimalik kõiki tarbeesemeid raha eest osta juba puhtmajanduslikel põhjusil. Eriti aga veel praegu, rahutul sõjaajal, kus sissevedu piiratud, vabamüügilt hulk tarbeaineid ja -esemeid kadunud, peab paljude varade valmistamine paratamatult taas kodus sündima.

Üldiselt ongi huvitav tähele panna, et talus, kus nupukas ja hoolas perenaine-peremees, on enam vajalikke riistu, rohkem korda, puhtust ja ilu. See näitab, et selliseil inimesil on selge, et puhtus on tervis, kord — jõud ja ilu väärikuse ja töötahte sisendaja. Neid kodukaunistamistöö tähtsamaid aluseid saab, jõuab ja peab arendama ka lihtsaimas ja vaeseimas kodus. Ja see kodukaunistamistöö osa ongi meil tõhusalt käigus tänu eriti noorpõlve agarusele.

Korraldanud, küüriinud kõik ruumid, nurgad ja unkad, noortel on käes puhtus ja kord ning paljugi ilu, kuid tihti on tarvis veel aknale kardinaid, sängile tekki, lauale linu, pühkimiseks rätte; toolestki puudus ja lihtsat lauda vaja. Tegijaid oleks, linu ja villu on, metsast saaks puid, kuid oskust on napilt.

Viimast tuleb hankida kursustelt, näitustelt, raamatutest. Harilikult omandatakse põhiteadmised ja -oskused lühiajalistel kursustel ja jätkatakse „oma-käe-pääl“ edasi. Tihti aga vaibub hoog, kuna pole üht või teist vajalikku tööriista, puudub sobiv kavand või joonis ja nende hankimine üksikult kulukas või raske. Ühiselt aga, samahuvilistega koduümbruses liitudes, pääseks kergemini üle mitmestki tõlkest. Meil on palju üldhariduslikke ja põllumajanduslikke õpiringe, sama ühine-misvorm sobiks ka kodutööstuslikul alal.

Selliste kodutööstuslike õpiringide ülesanded on Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskselts kokku võtnud järgmiselt:

- 1) pakkuda liikmetele eriliselt väärtuslikku, kasvatavat ja arendavat tegevust;

- 2) arendada valmistaja kätt, silma, kunstimeelt ning sellega tõsta rahva kunstimaitset;
- 3) aidata kaasa meie kodukultuuri arendamisele ja rahvusliku käsitöö taseme tõstmisele;
- 4) anda valmistajale tegelikus elus vajalikke oskusi ja teadmisi, mis loovad võimaluse varustada tema kodu või talundi majapidamist otstarbekate ja tarvilikkude esemetega;
- 5) ja mõnesugusel määral võimaldada valmistajale kõrvalteenistust kodutööstuse alal valmistatud esemete müügi kaudu.

Toon siinkohal näiteid kangakudumise ja rahvarõivaste valmistamise õpiringi töökavaks.

Asjahuvilised loovad ringi tavalisil õpiringi asutamise põhimõtteil. Ringis, mille liikmed kudumist üldse ei tunne või väga vähe tunnevad, on soovitatav töö õppimiseks korraldada kuuajaline kursus eriteadlase juhtimisel. Kursuse kestel osavõtja peab omandama 1) oskusi lihtsamate kangaste rakendamisest, kudumisest ja viimistlemisest, 2) vajalikke teadmisi lõime- ja koekulu arvestamisest ning 3) tarvitavate tööriistade käsitamises. Kursuse lõpetanud jätkavad tööd koos teiste ümbruskonna asjahuvilistega nagu täiendus-, kodumajandus- jne. kooli lõpetanutega, tegelikkude perenaistega.

Ringi liikmed asuvad otseselt mitmesuguste tarbe- ja kodusisustuse esemete valmistamisele.

Ringi liikmed koonduvad üks kord nädalas või ülenädala nn. ringikoju või veel parem kordamööda ringiliikmete koju ülesandeks võetud probleemide teoreetiliseks lahendamiseks, kuna praktiline töö toimub iga liikme kodus. Loomulikult peab olema seesuguses tööühikus igal liikmel teljed kodus; aitab ka harilikest esiemade kangaspuudest.

Ringi liikmed võiksid teatavas ajavahemikus (näit. esimese kuu kestel) asuda kõigile ühtlase ülesande lahendamisele. Ringi juhi ülesandeks on töö alal luua kindel süsteem.

I töökuu (näit oktoober või november). Talirõivastus-kangaste kudumine. Ringi ühistel tööpäevadel

esitatakse referaate ja näiteid talimoodidest, riidekirjadest, sobivatest lõngadest, vaadeldakse proovilappe ja koostatakse kangakirju, arvestatakse lõime ja koe kulu jne. Soovitav on kutsuda seesugusesse ringitöösse kaasa vanemaid, kogenud perenaisi, sest meil on maal ka sel alal õige häid põlvest-põlve pärandatud oskusi ja teadmisi.

Kodus rakendavad ja koovad ringiliikmed kangad. Ettetulnud äpardusi aitab ringijuht ja teised liikmed lahendada.

Kui need tööd kõigil valmis, on ringis tulemustest arutelu õhtu, tööde vaatlemisega, nende häädest ja vigadest õppimisega. Seesugune arvustus või arutus järgneb alati teatava tööliigi lõpetamisel.

II töökuu. Linaste ja puuviljaste materjalide kasutamine pühkerättideks, laualinadeks või saunalinadeks. Jällegi referaadid, vaidluskoosolekud või demonstratsioonid lina kasvatamisest, puhastamisest, ketramisest (kui huvitab, isegi ketramaõppimine), linastest lõngaliikidest, linade ja rättide valmistamisest, kavanditest, kirjadedest; kalkuleerimine. Iga ringi liige koob tarviliku eseme.

III töökuu (tarbekorral ka 2 kuud järgimööda). Rahvuslike seelikute ja pluusiriiete ning vööde kudumine ja rõivaste õmblemine. Ringi töö ühiselt: tarvisminevate rahvuslike kostüümidega tutvumine kirjanduse kaudu või ümbruskonnast saadud vanade kostüümide abil või ettekanne ja juhised kohalekutsutud asjatundjalt. Vastavate moodide, kavandite, kirjade, värviproovide muretsemine. Võimalikult sama asjatundja juhtimisel lõngade värvimine. Juhi-seid saab Eesti Rahva Muuseumilt, viimase väljaantud raamatust „Eesti Rahvarõivad“, „Taluperenaistest“ ja üksikuid juhiseid „Eesti Nooruse“ numbrist, näit. nr. 5—1939. Ringi liikmed peaksid rahvarõivad valmistama kodumaa materjalidest, kui võimalik käsitsi koetud lõngadest.

Valmisõmblemise ajaks peaks ringiküll hankima tubli asjatundja, hää kui seda on mõni ringi liige või lähikonna käsitöö-õpetajad, vastasel korral aga paluda keskorgilt instruktor, sest hää

rahvarõiva valmistamine nõuab head asjatundmist, et säiluks õige joon ja valmiks tõesti kaunis rahvuslik kostüüm.

IV kuu (tarbekorral ka 2 kuud järgimööda). Rahvuslikus laadis tekstiilide kudumine kodusisustamiseks. Esitlmi ja demonstratsioone Eesti rahvuslikest kudumitest, kohapäälseist sõidu- ja magamistekkidest, rättidest, linikutest jne., nende laadist, materjalist, värvide kasutamisest, kompositsioonist. Uuteks valmistatavateks esemeteks kavandite, kirjade ja kudumisjuhiste muretsemine ajakirjadest, raamatutest ka koolide kaudu. See on raskemaid osi, kuna sellel alal kavandeid väga vähe saada, seepärast parim viis — kodukoha rahvuslike kuduste kirjamise traditsiooni järgimine. Üldiselt lõngamaterjali kasutada palju selle loomulikus toonis lambamustana, -pruunina, -hallina, -valgena või pleegitamata, veerand-, pool- või täispleegitatud linane ja nendele toonidele lisada vähe värvilisi lõngu. Meil pole saada palju kestvalt värvivaid värvaineid, teiseks teeb värvimine eseme kalliks, kuid eelkõige peame õppima uuesti nägema materjali loomulikus toonis ilu. Värvimiseks on soovitatav kasutada taimelisi värve, selleks korjavad ringi liikmed suvel ennejaani taimi. Edasi otsigem üles ümbuskonnast taimevärvidega värvimiseoskajad ja õppigem see kunst.

Iga ringi liige koob sellestki rühmast eseme, näiteks vaiba.

V kuu. Kevade- ja suvirõivaste materjalide valmistamine. Kudumisele võiksid tulla naiste kleidi- ja mantliriided või meeste ülikonna- ja tööriided.

Kudumisring esineb vähemalt üks kord aastas ringiliikmete poolt valmistatud tööde näitusega, et tutvustada laiemaid ringkondi oma töö saavutustega, populariseerides aga sellega ka kudumist kodus üldse. Näituse puhul korraldada referaate, näit. „Rahvarõivastest“, „Õige lambapügamine ja villasortimine“ demonstratsioonidega, „Uuemaid ja otstarbekamaid kudumistööstust“, ketrusevõistlus jne.

Ülaltoodu on mõeldud asjahuvilistele üheks väikeseks näiteks, loomuli-

kult tuleks kava ringis kohapäälseile oludele vastavalt koostada tööaasta algul. Kirjandust peaks muretsema vastav ühing või osakond, mille juures ring asub. Nii ajakirjadest: „Talupere-naine“, „Kodukäsitööstus“; raamatuid E. R. Muuseumi „Eesti Rahvarõivad“, „Eesti Naise“ väljaantud „Kogu kanga-kudumise kirju“, E. Kodutööstuse Edendamise Keskseltsi toimetisist nr. 2 „Kogu vaibakirju“ jne. Ühiselt muretsegu ring kallimaid tööriistu, näiteks suge, milliseid ringiliige saab laenuks. Ühiselt materjale vabrikuilt ja äridelt tellides saab neid odavamalt ja ka erisuguseid, kuna hulgitellimusi täidavad tehased meeldi. Ühiselt töötades on arenemisvõimalused suuremad, kuna saab oma tööd võrrelda teistega, areneb kiiremalt maitse, näeb uusi töövõtteid, lahendatakse asjalikult elulisi probleeme. Õpitakse tundma rahvuslikku vanavara, selle omapäraseid jooni ja sisustades kodud selleilmeliselt, aitame arendada edasi ja alal hoida oma kultuuri. (Mees ja nais kodutööstusalade ringide töökava on „Kodutööstuse“ numbris 3 ja 4 — 1938.)

Õpiringi üheks ülesandeks olgu säilitada oma kodukoha omapärasest kodutööstust. Nii peaksid Avinurme noored jätkama oma nurga kuulsaid puutöötraditsioone, Muhu noored valmistama sama maitsekaid tekke, rahvarõivaid, sukki, sokke, põlli ja kingi kui isad-emadki. Leidub neid traditsioone mujalgi! Üht ja teist võib nii saata müügile, saades lisasissetulekuid.

Ja kui kusagil leitakse hääbumas mõni kodutööstuse haru, (näit. pitside niplamine), siis tuleb ringil asuda asja juure ja kasvatada kiratsema jäänud taim suureks puuks.

Korraldagem talipäevadel ja suvipäevadel kihelkondlikke ja maakondlikke kodukoha- ja kodutööstuse näitusi! Meil on palju omapärasest omaloomingut, millega on tarvis tutvustada mitte ainult teadlasi, vaid kogu rahvast, et äratada uuesti rahvuslikku kodutööstust ja rahvuslikku kunsti. Iga rahvus rikastab kultuuripõldu omapärasega, ammutab sellest iseteadvust, süvendab ja kasvatab rahvustunnet. Kui noored tõsiselt käed külge panevad, küll siis asjal edu on. *E. Orase*

Raamatunädalast ja raamatukultuurist

Läinud aastal üleriigiliselt tähistatud raamatunädal (RN) kordub ka käesoleval aastal ajavahemikul 25. novembrist 4. detsembrini. Nädala ülesandeks on jätkata seniseid RA ja RN algatusi ning võimaldada ühe nädala kestel harutada meie raamatuprobleeme. Sooviks on, et RN kujuneks iga-aastaseks traditsiooniks mõningate varieeruvate loosungitega. Käesoleval aastal tahetakse tulipunkti võtta praktilise kirjanduse levitamise ning av. raamatukogude kordaseadmise küsimused.

Vaatleme siinkohal veidi läinud aasta RN tulemusi.

Osalt kuuldus häält, nagu oleks RN sel kujul ühekülgne liialdamine ja nagu puuduks tööga koormatud maarahval — ja RN propaganda oli suunatud peamiselt maale — aeg ja huvi raamatule (Igaste). Rõhutati pikaajalise vabaharidustöö paremust võrreldes nädalatega (Kuimetsa). Kuid need on olnud üksikud häälled. Rõhuv enamus läinud aasta RN korraldajaist toonitab nädala äratuslikku tähtsust ning märgib ta positiivseid tulemusi. Ja eriti näibki RN õnnestunud kohtades, kus ka muu haridus- ja kultuurtöö pidevalt ja eduga areneb. Huvipuuduse häält aga kostus enam sealt, kus hariduselu üldiselt näib lonkavat.

Skeptilisi väljendusi RN aadressil kuuldus ka mõningate kirjastajate ridadest. Kuid RN ülesandeks polegi rahvast pimesi kihutada raamatute ostmisele, pealegi kus meil laiematele rahvahulkadele sobivat rahvalikku (ja odavat!) kirjandust veel vähe. Tähtsam on kvaliteet, raamatu valiku tahe. Loomulikult ei avaldu RN tulemused selles suunas kohe ega pole nad arvudega mõõdetavad. Märkame siiski uusi suundi kujunemas ning RN kaudu on raamatuprobleeme asunud arutama ka omavalitsused ja avaliku elu asutused.

Ja RN-l ei saa ollagi ainult kitsas raamatu levitamise mõte. RN mõtteks on aidata teostada avaramat maa kultuuristamise probleemi. Eesti asend määrab, et meil vaimsed viljelused kuidagi ei saaks jääda maha meie poliitilis-majanduslikust arengust. Enamus meie maarahvast on veneaegse külakooli madala hariduspõhjaga ja nüüdki lahku algkoolist palju noori seda lõpetamata. Selle rahvaosa vaimse relva teritamiseks vajalikud vahendid: loengud, kursused, õpiringid, väärtkirjandus ei võta vajalikku vedu selleks huvi ja tähelepanu äratamata. Häirib olukord, et alkoholistlike jookide müügikohtade võrk on kolm korda tihedam avalike raamatukogude võrgust ja kümme korda tihedam raamatumüügi kohtadest.

RN läbiviimist l. a. raskendas lühikene ettevalmistusaeg, jättes vähe võimalusi aeganõudvamate ürituste (lavastused, raamatunäitused) algatamiseks. Ka oli jõuluelne aeg muude üritustega liigselt ülekoormatud. Hoolimata sellest õnnestus see esimene ja teatud määral uudne RN hästi. Loodi üleriigiline raamatuelevus. Ajakirjandus avaldas sel puhul 50 pikemat ja 800 lühemat kirjutist. Riigi ring-

häälingu saatekava aitas RN propagandaks tõhusalt kaasa, samuti Haridusministeerium, kirikud, kojad ja keskorganisatsioonid. RN büroo poolt saadeti välja 6000 eks. vastavat juhust. Varustati 138 keskust väliskõnelejatega, milleks saadi rakendada 66 isikut.

Tulemusena teostati koolides 1187 (andmed Tartumaa kohta puuduvad) ja väljaspool kooli 1590 RN üritust kokku 280 451 osavõtjaga.

Väljaspool kooli korraldatud ürituste kohta pole igast maakonnast üksikasjalikke andmeid. On korraldatud siiski ligi 700 aktust, umbes 260 raadioühiskoolamist, kirjandusõhtuid, kõneõhtuid, segapidustusi, koosviibimisi, lavastusi, kontserte, jumalateenistusi. Raamatunäitusi on korraldatud 52 ja kirjanduslikke kohtuid 16 kohas.

Korraldajatena ja algatajatena asutuste ja organisatsioonidena mainitakse (üksikasjalikud andmed Tartumaa kohta puuduvad):

	üritused	osav. arv
algkooli	493	45 535
õppenõukogusid	251	33 420
kohalikke komiteesid	204	33 240
õpetajaskonda	62	8 500
ÜENÜ osakondi	60	6 205
Haridusseltse	59	6 075
Rmtk. seltse	51	5 275
Maanoorte ringe	33	2 450
Av. raamatukogusid	24	2 210
Oomavalitsusi	23	6 490
Maanaiste s.	23	1 730
Orgide liite	19	3 335
K. hoolekogusid	18	1 290
Koolide noorteringe	17	2 510
Kodutütteid	8	745
Muid orge	21	2 185

Nagu siit näha, on l. a. RN läbiviimine peamiselt lasunud koolidel ja õpetajaskonnal aga ka kohalikel komiteedel. Võrdlemisi välja paistvalt on RN kohalikus teotsemises olnud tegevad ka organiseeritud noored.

Tähtsamaks propagandaabinõuks on tänapäeval kõne. Tartu mk. mahaarvatud on RN kestel peetud 1567 kõnet, kokku 568 eriteemat. Enamus teemasid näib olnud üldised. Kohalikke olusid puudutavaid teemasid näib üllatavalt vähe — ainult 13, nagu:

Võrumaa osa Eesti kirjanduses.

Raamat Rápina vallas.

Raamatukogundus Albu ringkonnas.

Teaduslikust kirjand. Kiltsi raamatukogus.

Meie kodukoha kirjanikke.

Raamatu olukord ja tähtsus Kihnus.

Esna avaliku rmtk. tegevusest jne.

Kõneaineks on olnud: raamat 633, kirjandus 125, haridus-kultuur 97, raamat ja noorus 51, raamatukogu 50, põllumajanduslik raamat 49, RN 46, praktiline raamat 39, kodune raamatukogu 30, r. annetamine 19, võimalik raamat 18 korda jne. Teemadest on esikohal:

Raamatu tähtsus 134 k.

Raamat — parim sõber 42 k.

Raamatu areng	39 k.
R. osa Eesti arengus	25 k.
Raamatu ajalugu	25 k.
Raamat kultuurikandja	18 k.
Mida ja kuidas lugeda	17 k.
Põllumehe raamat	17 k.
Noorus ja raamat	17 k.
Varandusist raamatuis	16 k.
Raamatunädala mõte	16 k.
Raamatukogudest	14 k.
Raamat tegelikus elus	13 k.
Naine ja raamat	10 k.
jne.	

Rahvalähedasi teemasid näib enam kasutatud Võrumaal ja Saaremaal, üldteeme Viljandimaal. Saaremaal on käsitatud teemasid nagu: Põllumehe raamat, Perenaise kutsekirjandus, Raamat ja kodukaunistamine. Viljandimaal leiame teemasid nagu: Raamat tarkuse allikas, Raamatu ülesanne meicaegses ühiskonnas jne.

Kurdetakse puudust kõnelejaist. Elukutse järele on kohalikest kõnelejaist (1060) märgitud:

õpetajaid	559	vallavanemaid	8
koolijuhatajaid	242	kirjanikke	7
põllumehi	126	kõstreid	7
vallasekret.	18	preestrid	6
pastoreid	17	üliõpilasi	4
ametnikke	16	arste	3
rmtk. juhatajaid	10	metsnikke	2
jne.			

Väliskõnelejate (198) elukutsena on märgitud:

kirjanikke	41	riigivolik. liikm.	8
õpetajaid	27	ajakirjanikke	7
haridustegelasi	22	üliõpilasi	6
kirjandusteadlasi	17	maanoorte instr.	6
agronoome	17	pastoreid	5
isamaaliidu teg.	12	pangatgelasi	5
ametnikke	10	koolide insp.	2
jne.			

Nagu selgub on siin RN kõnelejatena 75,8% ulatuses esinenud õppejõud. Äärmiselt vähe näib kasutatud teisi maa haritlasi arste jne.

RN aktused on kõikjal toimunud hoogsalt, elavalt. Nende sisustamiseks on kasutatud kõnesid 823, deklamatsioone 424, segakoori laule 328, õpilaste ettekandeid 260, katkendite ettelugemisi 181, raadioülekandeid 130, ühislaule 81, orkestri muusikat 64, lavastusi 29, rahvatantse 25, instrumentaalmuusikat 25, soololaule 25, nais- ja meeskoori laule 17, massdeklamatsioone 8, valguspilte 7, kirjanike ja tegelaste austamisi 6 korda. Mõnel pool muutusid aktused otse suurejoonelisiks. Nii algatas Albu vald aktuse koduvalla kirjaniku tähistamise tähe all. Kõneles B. Linde teemal: A. H. Tammsaare tee Vargamäelt Euroopasse. Katkendeid Tammsaare töist lugesid ette näitlejad Felix Moor ja Hugo Laur. Aktust jälgis üle 400 kohaliku inimese, kulud kandis vallaomavalitsus.

Kuigi annetuste aktsiooni osas ettevalmistusaeg oli lühikene näib algatus siiski annud tõhusaid tulemusi. Andmed Tartumaa

kohta puuduvad. Teistes maakondades on annetatud:

	Annetusi koolide raamatukogudele	Annetusi av. raamatukog.	Kokku annetusi
Virumaa	2028: 79	1023: 68	3052: 47
Pärnumaa	826: 72	1023: 31	1855: 03
Saaremaa	1222: 81	552: 73	1775: 54
Võrumaa	676: 37	856: 24	1532: 61
Harjumaa	602: 17	788: 53	1390: 70
Järvamaa	212: 80	788: 97	1001: 77
Petserimaa	496: 01	503: 76	999: 77
Valgamaa	339: 48	503: 53	843: 01
Viljandimaa	242: 95	500: 77	743: 72
Läänemaa	420: 01	294: 28	714: 29
Kokku	7068: 11	6840: 80	13908: 90

Tartumaad juure arvates võiks annetuste üldsummat arvata üle kr. 16 000. Kuna aga annetuste aktsioon ka peale ankeetlehtede täitmist veel jatkus, võiks annetuste üldsummat l. a. raamatunädala puhul arvata tõusvat ligi 20 000 kroonile.

RN puhul teostatud lavastusi (mainitud 34 korral) paistavad välja A. Kitzbergi „Libahunt“, H. Raudsepa „Isand Maikallo sisustab oma raamatukappi“ ja J. Metua „Teadmiste raamatukogu“. Aravetes Järva- ja Saaremaal on lavastatud: Kuidas Aravete pühitseb raamatu-nädalat?

Eriti on hinnatud lavastusi kirjanduslike kohtute näol. Kõikjal, kus neid ettevalmistatult korraldati (Tartus, Kundas, Sadalas jne.) pole suured saadid mahutanud pealtvaatajaid. Lavastusena näib mitmel pool (Puiatu, Passlepa) eriti õnnestunud kohus halva lugeja üle, kes ei loe ajalehti, ajakirju ega raamatuid ja kelle majapidamine on laostunud.

Tähtsal kohal on olnud raadio. Jäärjas on ühiskoolumisteks organiseeritud kõik valla 420 aparateid omanikku. Saugas on loodud 28 ja Kernus 8 raadiokuulamise punkti. Käesolevaks aastaks soovitakse ühe suurema kirjandusliku kohtu lavastamist raadio kaudu.

Uute raamatukogude ja laenu- punktide asutamiseks astuti samme 8 kohas. Mustlas loodi linnavolikogu otsusel avalik lugemislaua ja Kaelasel avati lugemislaua ja tellimiste vastuvõtmise punkt. Rāpinas avati kohaliku komitee algatusel raamatu-kauplus.

Nädalat soodustavate momentidena mainitakse: kõikkülget õnnestumist häatahtliku ja pooldava suhtumisega 279, elavat ja rohkete osavõttu 65, omavalitsuse ja organisatsioonide koostööd 48, noorte huvi RN läbi- viimisel 16 ja häid ruume 7 korda. Tõstamaalt kirjutatakse: „Harva vist leidub maa- keskestes üritusi, mis niivõrd hoogsalt rahvast kokku toob. Jäi mulje, et rahvas raamatu mõttest ja väärtusest aru saab ja selle varaaida aaretest kinni haarab.“

Raskendavate momentidena mainitakse:

üldist ükskõiksust ja loidust	109 k.
ruumide kitsikust ja puudust	40 k.
kehvust, ainelise jõu puudust	38 k.

väliskõnelejate puudumist	30 k.
halbu ilmu ja halbu teid	24 k.
juhtivate jõude puudust	23 k.
ebasoodsat aega	21 k.
lühikest ettevalmist. aega	11 k.
raamatukogu puudumist	10 k.
haritl. passiivsust ja huvipuud.	10 k.
rahva madalat haridustaset	7 k.
tegelaste väsimust	6 k.
alkoholi võidutsemist	4 k.
ürituste rohkust	4 k. jne.

Sooviden a käesoleva aasta raamatunä-dala korraldamiseks märgitakse:

väliskõneleja vajadust	61 k.
rändnäituste korraldamist	35 k.
raamatunäituste korraldamist	30 k.
pikemat ettevalmistuse aega	29 k.
odavat raamatumüüki	21 k.
kirjandusl. materjale lavastam.	13 k.
pidevat propagandat RN eel	10 k.
ajakirjade tasuta proovinumbreid	6 k.
piiriäärse omapäraga arvestamist	6 k.
uudisteoste väljapanekuid	5 k.
propaganda filme ja valguspilte	5 k.
tarbekirjanduse valimikke	5 k.
RN ürituste lõbustumaksust vabas-tamist	4 k.
soodustusi korjanduste (loteriide) läbiviimisel	4 k.
kõnede konspekte ja propaganda lendlehti	4 k.
raamatuid tasuta jagamiseks	2 k.
ühislaulude märkimist kavadele	2 k. jne.

RNkorraldamise s a g e d u s e suhtes rahul-dub enamik vastajaid igaaastase korraldami-sega. Sobivamate kuudena märgitakse det-sembler ja jaanuar.

Raamatu kohta arvatakse üldiselt, et ta on liiga kallid (43 k.), vähe kättesaadav, vähe maakohane, keelelt raskepärane. Mitmelt poolt arvatakse et RN teostamine toimus kirjastajate ja ärimeeste taskuhuvides. Tei-salt kurdetakse, et raadio ja ajaleht raamatu kõrvale tõrjuvad ja et ringhääling hääde raamatute valikuks ja soovitamiseks liiga vähe kaasa aitab. Kurdetakse, et ka kõitehinnad, kõiteasjandus, kaustad ja kõitematerjal palju soovida jätvat.

Oleks lõpmata huvitav siinkohal tutvuda mõningate arvamustega kohtadelt. Märgime siin mõned:

Kirjastajad ja kirjanikud on agarad korraldama raamatunädalaid, kuid raske on neid, eriti kirjanikke saada maale, et nad rahvale tutvustaksid oma lemmikraamatuid. (Kohila).

Vaimsed küsimused ei haara küllaldaselt keskmist ja vanemat generatsiooni. Praegus-

aja noorust aga huvitab enam kergesisuline kirjandus. (Rakvere).

Enam asjatundlikke jõude väljaspoolt ja enam näitusi ja näitlikke vahendeid annab as-jale hoopis suurema efekti (Adavere, Kõr-gesaare).

Ürituste lõõgijõud tuleks suunata mitte valla keskustesse, vaid perifeeriasse: küla-desse, taludesse (Suislepa).

Pole hea, et RN viiakse läbi üheaegselt. Mõnel pool pole kõnelejaid, algatajaid ning asjale pole reklaamiks kui aktus korralda-takse halvasti või kui ta hoopis ära jääb (Puiatu).

RN peab muutuma traditsiooniks, alles siis tekib koha peale eeldusi aktiivsuseks ja laie-mate hulkade kaasatõmbamiseks (Harku, Ruila).

RN puhul jätsid raamatukogude juhatajad palju soovida. Neilt tuleb oodata enam aktiivsust, enam propagandat (Rapla).

Premeeritagu enam teaduslikku ja prakti-list kirjandust, kui ka nende kirjastajaid, levitajaid, laenajaid, ostjaid (Viimsi).

Võita vanu raamatuseõpradeks näib täna-matu töö. Pimeduse vastu on jumaladki jõuetud (Vaabina).

* * *

Tulles lõpuks käesoleva aasta RN korral-damise juure tagasi märgime rahuldustundega, et siin üheks loosungiks on võetud meie avalike raamatukogude kordaseadmise küsi-mused. Nende ridade kirjutajale tundub, et meie avalikel raamatukogudel nii meie vaimse elu suunamisel kui ka laiadele rahvahulkadele teatava ajaviite ja meelelahutuse pakkumisel on täita vägagi suure mõjuulatusega üles-anne. Et raamatukogud selle ülesande täit-misel võimalikult ruttu saavutaksid võimete maksimumi, selleks tuleks riigil, omavalit-sustel ja seltskonnal püüda lahendada järg-mist kolme momenti:

1) et raamatukogud oleks varustatud kõigi vajaliku, väärtusliku ja värske kirjandusega;

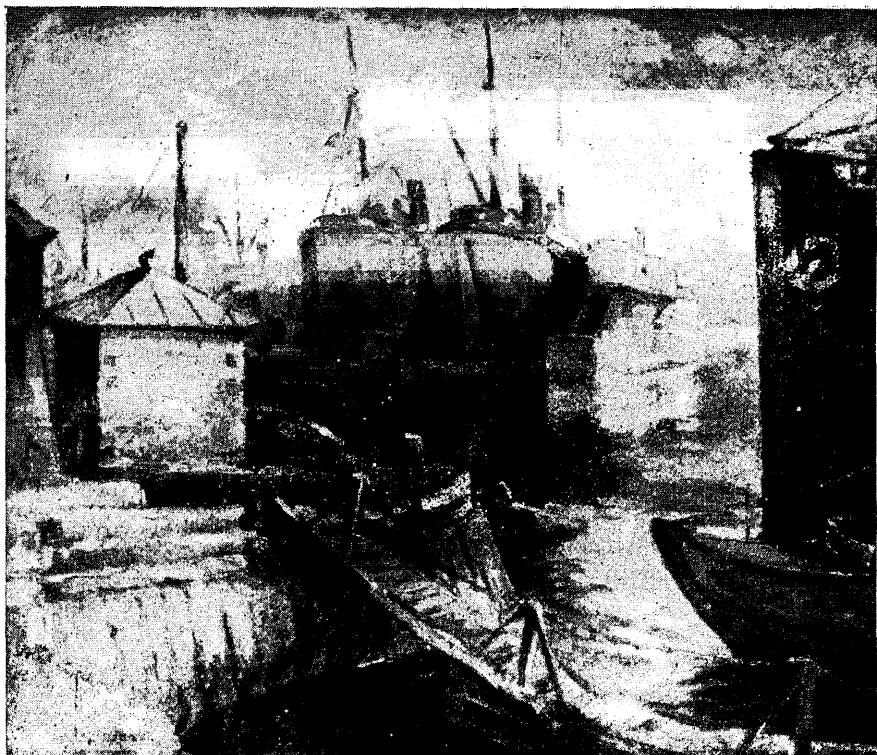
2) et maa raamatukogudel oleks korrali-kud, küllaldased, soojad ja mugavad ruumid vastava lugemislauaga ja vajaliste tehniliste vahenditega.

3) et see sisemiselt ja väliselt korralik ja mugav raamatukogu oleks rahvale avatud või-malikult iga p ä v mõne tunni jooksul.

Tahame uskuda, et omavalitsuste ja selts-konna ühistel pingutustel nende nõuete saa-vutamine pole võimatu.

A. Meikop

Enam kohalikku koostööd

Mie riigijuhid on korduvalt kõnelnud ühiste tähtsusest ja koostöö vajadusest meie avaliku elu asutuste vahel. Eriti vajalikuks aga tuleb pidada niisugust kasvatuslikku koostööd meie maa kultuurelu keskustes, kihelkondades ja valdades. On sagedaseks nähteks, et mõne keskuse organisatsioonid, killustatuna ja vajaliku erikaaluta, avalikule elule kuidagi järelelohisedes, viljelevad vaid kohalikke halbu harjumusi. Eesti kultuurelu edasiviimise seisukohast on lõpmata väärtuslik ja tarvilik, et ühe keskuse seltsid ja asutused suunaks ja juhiks avalikku arvamist kujundades kohaliku moraali ja traditsioone.

Lubatagu siinkohal mõni sõna sellisest koostööst Tormas.

Torma kihelkond kuulus muiste Vaigamaa ja praeguse Tartumaa piiridesse — ja on juba vanast ajast olnud tihedama ühiselu keskuseks. Siinsete Peipsiääre soometsade, aga enam küll Pandivere kõrgendiku lõunaosa tihedast asustamisest kõnelevad lähetikku asuvad linnused — nagu: Linnutaja, Ummumäe, Kukulinna, Roela. Samuti tõenda-

vad seda rahvajutud muistses kindlusest ja kohtupidamise-paigast Võllamäel, julmadest võitlustest suure idanaabriga jne. Muinasleiud aga ütlevad vastuvaidlemata: Torma ümbruskond on asustatud olnud juba kiviajal.

Torma kihelkond hõlmas praegused Torma, Karepää, Lohusuu vallad ja osa ka Avinurme ja Voore (Roela) valdadest. Praegune Torma vald on pindalalt ja elanike arvult umbes veerand endisest kihelkonnast (124,3 km² ja 3230 el.) ja moodustab endise kihelkonna südame.

Torma pole rikas ega vaene. Keskpärased ja kohati halvad põllumaad ei luba suurt jõukust. Sellele vaatamata jääb võõrale Tormast jõukuse mulje. Rahvas on riietatud hästi ja esineb iseteadlikult. Kultuuriliselt on tormalased edasipüüdlilikud.

Laiemalt tegi Torma nime tuttavaks kösterkooliõpetaja Adam Jakobson, kes asus siia a. 1844 ja asutas oma kuulsa „mängu koori“. Adam Jakobsoni poja C. R. Jakobsoni suu läbi ajas Torma oma selja sirgu a. 1860, kes Torma mõisa omanikule v. Liphart'ile

laskis ütelda, kui see teda käskjala kaudu mõisa kutsus, et tee mõisast koolimajja on sama pikk, kui sealt mõisa.

Torma ajalugu on alles uurimata, kuid üksikud säilinud rahva mälestused teavad kõnelda rahva üldisest vastupanust ja võitlusest mõisnikega, milles ilmneb ennastohverdavalt julgust ja iseteadlikku vaimu. Selle vana võimsa vaimu kandvatest taladest, kes hingelt harukordselt noored ja terviselt tugevad — ja kes veel praegugi Torma elus juhtivalt kaasa löövad on 80 a. Kristjan Laas, Kubja taluperemees ja 70 a. Samuel Raud, Torma Põllumeeste Seltsi esimees.

Noorpõlve hulgas on ilmnunud viimasel ajal uusi suundi taotlevaid kultuuripüüdeid. On asutud võitlusasendisse hariliku pehastanud „minna laskva“ elustiili vastu. Eriti arvustavalt on hinnatud tühja-tähja sõelumist seltside elus, kus võib sedagi juhtuda, et üks seda lõhub, mida teine ehitab. Ka tegelaste eneste peenrahaks vahetamise, asjatu kulutamise ja hävitamise vastu on abinõusid otsitud. Lõpuks on püütud vabaneda n. n. „tegelinski“ tüüpidest, kes mitmes seltsis tegeledes, mitte midagi tehes, ainult isiklikku au ja võimu tagaajades sageli pidurdavad sisulist tööd. Viimane võitlus on aga igal pool Eestis see kõige raskem.

Torma vallas tegutsevad praegu järgmised organisatsioonid: Torma Lauulu ja Mängu Selts „Heal“ (asut 1848); Torma Põllumeeste Selts; Torma valla Vabatahtlik Tuletõrjeühing; Torma Raamatukogu Selts; Kaitseliidu Torma malevkond; Torma õpetajate Ühing; Neli ÜENÜ (Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse) osakonda: Torma, Vaiatu, Võtikvere ja Kõnnu; Torma Perenaiste Selts; Torma Loomakaitse Ühing; Torma Näitetrupp; Isamaaliidu Torma Osakond. Pääle nende veel tosina võrra majanduslikke organi-

satsioonid — nagu: piimaühingud, turbaühingud, ühispank, kauplus jne., jne.

On algatatud mõte, et tuleks koondada ühiseks haridusseltsiks Lauulu ja Mängu Selts, Näitetrupp ja Raamatukogu Selts.

Uute algatuste kandjaks on saanud möödunud aastal kokkukutsutud Raamatunädala Komitee. Selles komitees on esindatud enamik organisatsioonid. Sinna kuuluvad: pastor, vallavanem, köster, kooliõpetajad, ametnikud ja põllumehed. See oli üks õnnelik komitee. Teostanud oma otsese ülesande raamatunädala propaganda alal — ei läinud komitee laiali, vaid nimetas end omavahel „Torma Kultuuritahteliseks Koondiseks“ ja jatkas tööd. Üksmeelselt tunnustati tarvilikuks sellise komitee või koonduse vajadust, kus üksteisega kokku puutuvad kõik valla juhtivad tegelased ja saavad üheskoos kaaluda neid küsimusi ja algatada reforme, kuhu on tarvis kaasa kutsuda kõik organisatsioonid ja asutused. Leiti tarvilik olevat suhtuda kriitiliselt ümbrusse ja nõuti enese suhtes enam ausust ja tõsidust. Leiti tarvilik luua võimas rahvuslik, aga eetilisel terve avalik arvamine, mis oleks toeks rahvale, eriti aga kasvavale noorusele õige hoiaku leidmiseks. On ükski vähe sellest, et mõni suur organisatsioon, näiteks Tuletõrje, milles omab ka noorte üksused, on kujundanud juba mingisuguse rahvusliku mentaliteedi, milles mõnel pool kahjuks istub aujärjel kuninga alkohol ja tema paremad sõbrad. On tarvis jälle omaalgatust ja tervet iseteadvust nagu vanas Tormas! Torma Raamatunädala Komitee, tegelaste ja organisatsioonide ühistöö tulemusena, ilmus läinud võidupühal 1939 Torma Album I, 500 eks., mis kõigiti õnnestus sisult ja ka majanduslikult, kuna kõik eksemplarid müüdi ära.

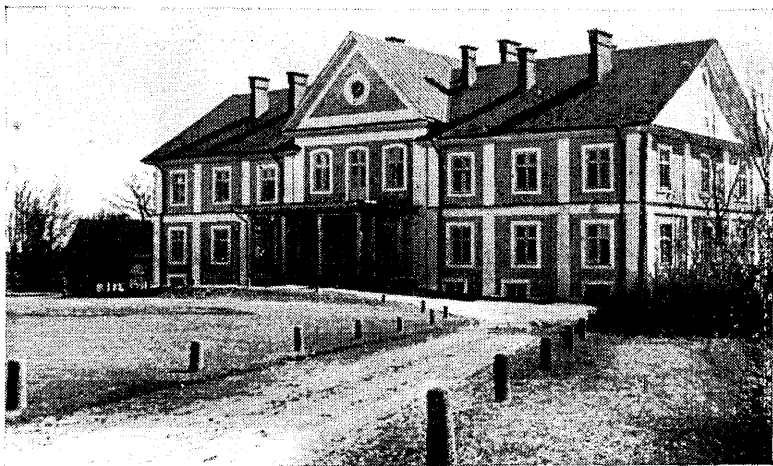
A. Sakk

Torma kihelkonna tüüpe

Vanaperenaisi Kõnnu-Nõmmelt

Foto A. Meikop

Harjumaa rahvaülikooli ja aianduskooli peahoone Ravilas

Ühest huvitavast õppeasutusest

Hiljutisel päikeserikkal sügispäeval on mu ülesanded viinud mind Kose kihelkonna keskusesse, Kose alevikku. Koduselt armsas ja hästikorrastatud alevikus on autobusside saabudes vilgas liikumine. Juba ammu olen tahtnud külastada siin läheduses asuvad Ravila haridustemplit. Seal asuvast kahest koolist huvitas mind eriti Harjumaa Rahvaülikool. Mulle juhatatakse lahkelt teed ja kohe säen sammud sinnapoole. Tee viib piki jõekalast. Pirita jõgi pole oma ülemjooksul vähem kaunis, kui allpool. Lammorus moodustab jõgi oma vallatu looklemisega ilusaid aasu. Teest vasakul on kõrge okasmets. Ravila lähedal eemaldub tee jõest ja kulgeb kõrgesse kuusemetsa. Tee on hästisillutatud ja sügisese niiskuse tõttu juba täiesti tolmuta. Jalutuskäik on värskendav ja tekitab nagu iseenesest rõõmsa meeleolu. Peagi paistab kõrge park, mille keskel peaks olemagi endine Ravila härrastemaja, praegune Aianduse- ja Rahvaülikooli asukoht. Maja ennast aga näen alles siis kui olen jõudnud ju üsna lähedale. Seni on varjanud seda kõrged pargipuud. Pisut üllatav on esimene vaade sellele hoonele. See nagu polekski endine mõisa-hoone vaid otse koolimajaks tehtud. Hiljuti värvituna näib ta kuidagi õrnana oma roosakas, valgete kantidega rüüs. Lai liivatud ja rehitsetud kaartee viib otse trepi ette. Silmitsen isukalt majaestist, lilledega kaunistatud muruplatsi, kui keegi tuleb majast. Tervitan ja küsin rahvaülikooli juhatajat. Tuleja ongi otsitav ja samas selgitan oma

tuleku põhjuse. „Väga kena, eks astume siis esialgu sisse,“ on lakkeks vastuseks.

Itudes juhataja tööruumis teine teisepool kirjutuslauda, areneb jutt päris ladusalt. Siin kuulen, et Harjumaa Rahvaülikool eeloleva õppeaasta keskel võib pühitseda juba oma kümnendat aastapäeva. Kerged pole need aastad ju koolile olnud. On tulnud kolida Kehrast Ravilasse; otsida avaramaid ruume töötamiseks. Siin on üle elatud majandusliku kriisi ajad; eraõppeasutusena olid väljavaated seda hämaramad. Ka on kool saatuse tahtel vahetanud juhatajaid mitmel korral. Neist kõigist takistustest on aga saadud üle ja praegu võib päris rõõmsa pilguga vaadata tulevikku. Rahvaülikoolid on tunnistanud tarvilikkudeks ja neile osutatakse järjest enam tähelepanu. Sellel aastal võime tööd alustada ilusates ja korras ruumides. Raamatukogu on täiendatud suure hulga väärtusliku kirjandusega. Võime uuendada mööblit jne.

Kui julgen kahelda rahvaülikoolide tarvilikkuses praegusel silmapilgul, kus asutatakse mitmesuguseid kutsekoole, siis muutub juhataja korraga elavamaks ja ma saan kuulda mõndagi huvitavat.

Just praegu vajavad õpihimulised noored rahvaülikooli, ja seda vajab ka terve maa ühiskond. Suur tähtsus hariduselus on antud ju vabaharidustööle, ja selleks vajame inimesi, kes oskavad siin midagi ära teha. Kutsekoolid arendavad ikkagi peamiselt kutseoskust, kusjuures ühiskondlikul kasvatusel

*Rahvaülikooli tütarlapsi
endavalmistatud kleitides*

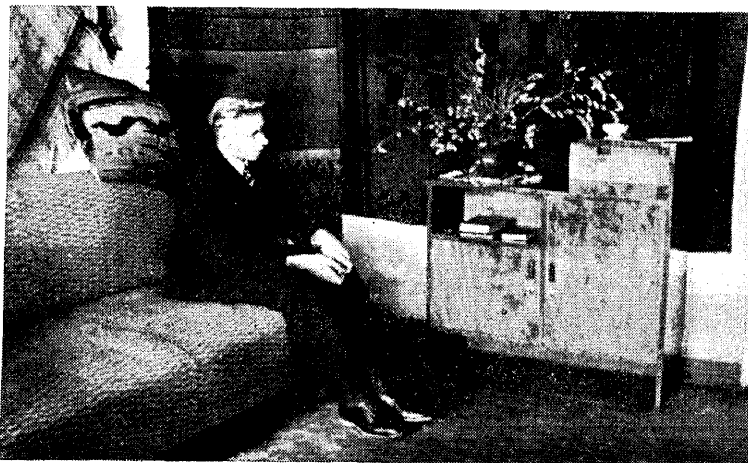
pole sedagi kohta kui üldhariduslikus koolis. Kõik ei pääse ju ka kutsekoolidesse. Muret on senini tekitanud kõige enam see osa noortest, missugune jääb algkooli haridusega ja võib sattuda kergesti mõnegi halva mõju alla. Sattubki, sellest kõneldakse ju meil igapäev. Noorte huvidele vastavad hariduslikud organisatsioonid suudavad siin kõige kiiremini midagi ära teha. Ja seda enam, mida enam suudame anda neisse rahvaülikooli lõpetajaid. Sinnani nagu Soomes, kus enamus maanoortest on lõpetanud rahvaülikooli, meie niipea muidugi ei saa, see nõuab veel hulga aastaid.

Rahvaülikool erineb teistest koolidest tunduvalt. Tema peamiseks ülesandeks on anda noortele oskust ja tekitada huvi enesearendamiseks võimete ja sisejõudude koondamiseks ja keskendamiseks. See ongi, mida vajab iga tänapäeva inimene. Mitmesuguste üldteadmiste täiendamise kõrval suurema tähtsusega rahvaülikoolis on seltskondlik kasvatus, kodaniku-

kasvatus. Enamus rahvaülikooli astujaid on küllalt andekad, endaarendamises aga peatuma jäänud juhtimatuse tõttu. Neist kõigist saavad selle kuue kuu jooksul hoopis teised inimesed. Ei puudu enam julgust esinemiseks, või ülesannete võtmiseks endale, milliseid pakub ühiskondlik elu, ja mille täitmise valmistab rõõmu tegijale. Õppetöö rahvaülikoolis on korraldatud nii, et see võimaldab mitmekülgset, huvide kohaselt, oma võimete rakendamist. Tööle sundijaks on armastus töö vastu, mitte hirmutekitav teadmistehulga mõõtja, e k s a m. See kool ei anna küll kutset, kuid ta annab haridust, mida vajab igas elukutses inimene.

Lähemal tutvumisel ruumidega ja kooli ümbrusega olin ma jõudnud otsusele, et siin sünnib kogu aeg midagi head. Aianduskooli tööviljana näeme puukoole, suuri juurviljade välju ja lõpmata palju lilli. Ka siit on juba palju vaatamisegagi rahvaülikooli tulejail midagi õppida. Kuid sellest ehk teinekord.

R. A.

*Õpilane Arno Lepaurm
vaatleb enda valmistööd*

Tallinna linna
Naiskutsekooli aed

Asutame puukoole!

Mie kodude korraldamiseks ja asulapildi kaunistamiseks vajatakse rohkesti istutusmaterjali. Tarve hea materjali järele on sedavõrd suurenenud, et meie olemasolevad puukoolid pole võimelised neid tarbeid rahuldama täiel määral.

Materjali puudusest võib üle saada, kui istutusmaterjali hakatakse ise kasvatama ja ette valmistama. Selleks otstarbeks vajame sobivat erimaa-ala, mida nimetame puukooliks, s. t. kohaks, kus puid, esmajoones aga puu juurestikku „koolitatakse“.

Asukohaks puukoolile valime võimalikult tasase ja pinnalt ühtlase maalapi, mis on vaba ja kättesaadav päikesele ja tuulele. Noored puud ja põõsad peavad juba algusest peale harjuma ka karedate ilmastu tingimustega, et nad võiksid areneda igas paigas, kuhu neid istutatakse. Väike kallak lõuna, õhtu ja osalt ida poole on soovitatav. Hoonetest, taradest, plankudest, suurtest puudest jne. varjatud asukoht pole kohane puukooli asutamiseks. Varjatud ja piiratud asukohtades rajatud puukoolides levivad ja paljunevad sageli ka hulgaliselt taimekahjurid ja -haigused, millede tõrje teostamine hiljem on tülikas ja kulukas. Niiskuse ja vee eest tuleb hoolitseda, sest noored kasvavad puud ja põõsad vajavad tunduval määral vett. Ainult sademetest pole küllalt, sest meie oludes on sademeid puukoolide tarvis vähe, seepärast peab ka põhjavesi olema puukoolis kättesaadav, s. t. umbes 1 m. sügavusel. Puukool ei või asuda ka n. n. „vihma varjus“, s. t.

kohas, kus tavaliselt antud ümbruskonnaga võrreldes sajab vähe vihma. Sademete hulk on eriti tarvilik kevadpoolisel suvel, kuna need siis soodustavad eriti puude kasvu.

Mullastik puukoolis, kus kavatakse kasvatada rohkesti erinevaid puude liike, peab olema võimalikult mitmekesine, et rahuldada puude erinevaid nõudeid. Üldiselt peab puukooli mullastik olema huumuserikas, sest huumuserohkus soodustab eriti juurte arenemist ja juurte tekkimist. Huumuserikkast muldast saadakse paremini võtta ka noori okaspuid istutamiseks muldpalliga. Rammusaid huumuserikkaid muldasid eelistavad jalakas, vaher, saar, kuid kehvemate ja kergemate liivaste muldadega lepivad mänd, lehis, kadakas, kask. Rahuldavalt on aga neid võimalik kasvatada ka keskmise raskusega muldades, kusjuures rasked ja külmad muldad pole head, sest nendes kestab sügisel puude kasv kaua, mistõttu nad võivad kannatada talvises külmas. Üldiselt lehtpuud edenevad rahuldavalt veel keskmistel liivasavimuldadel, kuid okapuud eelistavad rohkem savikat ja huumuserikkast mulda. Liig rasket mulda tuleb enne liivaga segades teha kergemaks, liivast mulda aga huumusega rikastada kas turbapuru, komposti või haljasväetise abil.

Maaharimist puukoolis tuleb teostada vähemalt 50 sm sügavusel, sest puude ja põõsaste, eriti puiesteepuude, juured tungivad küllalt sügavale. Seda tuleb teostada sügisel, enne puude kooli istutamist. Maad harides peab hoolitsema, et ta oleks korralikult ja

hästi õhutatud, sest juured oma arenemiseks vajavad suurel määral õhku. Väikeses puukoolis on soovitatav maaharimist teostada labidaga kummutamise teel või sel teel, et sügavalt pöördadruga kundes kohendatakse harkadruga veel vao põhja. Väetamisega tuleb puukoolis olla tagasihoidlik, sest üleväetatult kasvanud puud on nõrgad ja vähe vastupidavad nii ilmastule kui ka haigustele. Kasvavaid noori puud ei tohi aga ka lasta nälgida, sest ka sellised puud ja pöösad ei ole istutamiskõlblikud. Tagasihoidlik tuleb olla eriti kiiresti mõjuvate lämmastikurohkete väetiste (virts, tsüülsalpeeter j. t.) andmisega, mis kutsuvad esile lopsaka kasvu. Liig lopsaka't kasvanud puud ja pöösad on talvel külmatundlikud.

Istutusmaterjali ettevalmistamine puukoolis algab juba seemne külvi, pistiku või võrsiku asetamisega mulda. Koduses puukoolis, kus puuduvad pikema-ajalised kogemused ja tarvilikud eelteadmised, tuleks esialgu leppida vaid lihtsama materjali paljundamisega ja paljundusvõtete, mis eriti oskusi ei nõua (külvi, pistikud, võrsikud).

Ilupuu või pöõsa seemnest kasvatamise eelduseks on hea idanemisvõimeline ja ehtne seeme. Paljundades seemnest peab eriti arvestama seda asjaolu, et terve rea ilupuude seemnete idanemisvõime kestab vaid lühemat aega (paplid, paju, jalakad, hõbevaher) ja nende seemnete kogumine peab sündima õigeaegselt ning külvi peab järgnema kohe seemnete kogumisele. Mõnede puude seemned tarvitavad aga idanemiseks 2—3 aastat, mis teeb sageli selliste liikide paljundamise ebamülvaks neile, kes ei ole asjatundjad. Kui teostatakse paljundamist seemnest, siis on soovitatav, et valminud seemned külvatatakse kohe mulda. Loomulikult on võimalik tarvilike kogemuste juures ka seemneid säilitada nii, et nende idanemisvõime ei vähene, milleks tuleb neid kihitada (stratifitseerida). Seemned asetatakse parasniiske liivaga vaheldumisi (kihtamisi) laudkasti või potti ning hoitakse parasniiskes ja õhurikas ruumis. Kihitades säilitada on soovitatavad põldvaher, hobukastan, kontpuu, sarapuu, viirpuu, hõbepuu, sajakoorne, saar, liguster, kusalpuu, õunapuu, kirsipuu, tamm, roos (kibuvits), vabarnad, pihlakas, pärn j. t.

Seemnete külvi tuleb vähese seemne hulga korral teostada külvipeenrale, mis on korralikult haritud ja ette valmistatud. Muld tuleb enne niisutada. Külvi külvipeenrale tuleb teostada parajas tiheduses, kas

laialt või reas. Vabasse maasse võib Vabasse maasse võib külvata järgmisi puud ja pöösaid: vaher, hobukastan, lepp, kask, läätspuu, kontpuu, tuhkpuu, viirpuu, sajakoorne, pöökpõõs, saar, liguster, kusalpuu, pappel, kirsipuu, õunapuu, tamm, roos, vabarnad, paju, lodjapuu, pihlakas, sirel, pärn, jalakas, nulg, kuusk, lehis, kadakas, mänd. Külvid tulevad katta mullaga. Et takistada pinna kuivamist ja paakumist, on otstarbekohane külvipeenarde katmine turbapuruga või kõdunenud sõnnikuga. Ülestulnud seemikuid tuleb kaitsta alul tugeva päikese ja ka kevadiste öökülmade eest, hävitada umbrohi ning hoida maa kohe-dana. Kui seemik omab juba paar pärislehte tuleb ta istutada ümber ehk pikeerida, kusjuures on alati soovitatav ära näpistada juure otsast tükk, et juurestik rohkem haruneks. Pikeerimisel antakse taimedele ka suurem vahetkaugus. Järgmisel aastal tulevad ümberpikereeritud taimed istutada niivõrd suurtele vahetkaugustele, et päike ja tuul pääseksid igale poole juurde. Tavaliselt võetakse vahetkauguseks 30—40 × 70—100 sm. Okaspuud aga vajavad veelkordset ümberistutamist, et nende juurkava hästi hargneks ning et tekiks muldpill, millega tulevad istutada kõik okaspuud, kui tahetakse saada kindlaid tulemusi. Ilupuude ja pöõsaste ettekasvatamine puukoolis kestab olenevalt liigist 3—5 aastat ja enam.

Nagu eelöeldust selgub, vajab ilupuude ja pöõsaste paljundamine küllaldaselt hoolt ja eriteadlisi oskusi. Seepärast on soovitatav, et paljundus ja esimese aasta hooldamistööd lastakse teha vastava oskusega inimestel ning oma puukooli muretsetakse noored vähemalt ühe aasta vanused taimed ning neid siis puukoolis 2—3 aastat ette valmistatakse ja alles siis istutatakse alatisele asukohale. Metskondadest saadud ja metsast toodud noored taimed ei ole koolitatamatul kohased istutamiseks nende nõrga ja arenematu juurestiku tõttu. Tee ärartele ja puiestikku istutatavaid puud tuleb puukoolis veel vähemalt paar aastat ette valmistada ja võimalikult korra seal ka ümber istutada, mis mõjub hästi juurekava arenemisele.

Noored puud ja pöösad istutatakse selliste vahetkaugustega, et päikese kiired pääseksid juurde ka puutüvele ja pöõsale igalt poolt, ja et nad ei oleks kättesaadamatud tuulele. Puiesteepuude vahed peaksid olema puukoolis rida reast 70—100 sm ja ridades vähemalt 30 sm. Puud ja pöösad tulevad istutada tasele maale, mitte peenrale, kuid külvid ja pistikud on soovitatav teha peenrale, sest siis on nõrkade taimede juures parem teostada

Pilt EPR samariitlaste kursustest

Veel tervishoiu õpinguist

„Eesti Nooruses“ nr. 10 1938. a. juhtisime tähelepanu tervishoiu õpingute tarvilikkusele ja osutasime mõningaile võimalusile, kuidas vastavaid õpinguid ÜENU laiaulatuslikus persobivamalt rakendada. Olgu käesolevaga veelkordselt rõhutatud tervishoiuõpingute vajadust.

umbrohu hävitamist, maaharimist ja tarvilikke hooldamistoid.

Noorte puude ja pöösaste kasvatamisel peetagu silmas, et ei lõigataks asjatult ühtki oksa ega haru, sest puu võib kasvada ainult niipalju, kuipalju suudavad toitu valmistada tema lehed: mida suurem lehtede pind, seda elujõulisemad on puud-pöösad. Seepärast tuleb puukoolis loobuda puude laasimisest; tekivaid oksa tüvel tuleb kärpida vaid sel juhul, kui kasvatatakse tüvipuud. Kasvatatakse aga puu selleks, et teda võiks edaspidi istutada üksikult muruplatsile või iluaeda, siis peavad temale külge jääma kõik oksad: kohale istutamisel tuleb neid vaid tasakaalustamiseks juurtega kärpida. Ilupöösaste ettekasvatamisel aga tuleb neid korduvalt sügavalt tagasi lõigata, et edendada nende võrsumist.

Kirjandus: Tegelik Aianduse-Mesinduse käsiraamat III oša K/Ü „Loodus“ 1935. a.

Tervishoiu- ja esmaabiõpingute praktilist kasu siin vaevalt tarvitseb põhjendada. Kes „Eesti Nooruse“ lugejaist ei teaks, et tervis on inimese kalleim varandus!? Kellel poleks endal kogemusi, et heast tahtest on vähe äkiliste haiguste ja õnnetusjuhtumite puhul oskuslikuks abistamiseks!? Sellele liisandub rahvusvahelise olukorra pinge, mis peaks meid omakord panema mõtlema, et igaks juhuks on äärmiselt vajalik laiade rahvahulkade kaitsevõimsus ka sanitaaralaliselt.

ÜENU pere osutaks suure teene meie rahvatervishoiu heakäigule ja riigi kaitsevõimsusele, kui võetakse omaks põhimõte: iga üenülane samariitlaseks!

Organisatsioonid, kes eeloleva talve jooksul tahavad korraldada samariitlaskursusi, astuge aegsasti kontakti vastava keskusega — E. Punase Risti samariitlaste peastaabiga Tallinn, Niguliste 12. Eriti kiirustagu need, kes vajavad lektorit-arsti Punase Risti poolt. Lektorit majutamise ja ülalpidamise kulud jäävad korraldava organisatsiooni kanda, muud kulud kannab Punane Rist.

Kuna Punase Risti lektorite järele harilikult on väga suur nõudmine, siis on alati soovitatavaim leppida kokku kohalike arstidega kursuste korraldamise asjus. See tagab õpingute kiirema teostamise.

Alla 16 aastaste noorte tervishoiulisi õpinguid juhib ja korraldab Eesti Noorte Punane Rist.

J. Rummo

ANTON RAIKÜLA

In memoriam

13. augustil k. a kõigile ootamatult saabus teade, et pole enam Antonit. Pole enam elavate hulgas optimistlikku, tasakaalukat noorsoolast, kes ka kõige keerulistemas olukorjades leidis alati õige lahenduse. Pole enam teda, kes alati liikus meie hulgas rõõmus — sõbralik naeratus huulil.

Ta surmateade saabus Ringkonna spordivõistluste ajal, millele ta elas vaimus kaasa haiglas, kuhu oli paigutatud jalaluumurrete tõttu k. a. 6. augusti õöl toimunud liiklemisõnnetuse ohvrina.

Anton Raiküla oli Saadjärve osakonna inukamaid sportlasi — Spordiharu edurivi mehi. Oma elu lõpppäevil, mil valu teda valdas, ei tõusnud ühtki ohet üle tema huulte ehkki ilmest võis märgata, et tema kannatused polnud väikesed — ta tõendas, mis tähendab olla tõsine sportlane.

Surm tabas teda siis, mil ta oli jõudmas lõpule õpingutega ülikoolis.

Mälestusi muld ei mata. Elmar Vardja.

Vägeva osakond 15-aastane

17. sept. s. a. tähistas ÜENU Vägeva osakond oma 15. aasta tegevust. Selleks puhuks oli korraldatud rahvamajas aktus, mis algas jumalateenistusega. Aktusekõne pidas ÜENU peasekretär A. Meikop, keda võeti juba alul vastu elava tervitusega. Aktusekõnele järgnes osakonna kroonika, mille kandis ette Rud. Pirn. Tervitused kujunesid õige südamlikeks ja meeldivaiks. Tervitustel andis üle Vägeva Perenaiste Seltsi esindaja osakonnale lipuvarda ja Järva Keskkorraldus mälestusalbumi, mis võeti noorte poolt tänutundes vastu. Tervitustelegramme olid saatnud Tartumaa Keskkorraldus, Tooma Sooparanduse Instituut, Karinu osak. jt. Endise tegelase ministriabi härra E. Terasmäe isiklikud tervitused ja soovid võeti vastu publiku poolt elavate kiiduavaldusega. Lõppsõna ütles osak. esimees Ruut Rajasma. Aktus lõppes ühishümniga. Jumalateenistust ja aktust ilustas osak. segakoor pr. L. Rausi juhatusel.

Ohtul järgnes pidu. Lavastati E. H. Liidu konsulent-näitejuhi hra H. Sotsi juhatusel

H. Vuolijoki näidend „Juuraku Hulda“. Hiljem järgnes tants. Pidulõunestus täielikult, rahvast oli võrdlemisi palju. Vaatamata suurtele kuludele, saadi tulud viia tasakaalu, mille tõttu majanduslikult midagi ei kaotatud.

Otsene tänu siinkohal esimesele esimehele ja mõtte algatajale H. Anelinele (praegune kv. lendur kapten), kes 15. aasta eest enda ümber koondas kohalikke keskkooliõpilasi ühiseks ÜENU Vägeva osakonnaks. Tema organiseerimise oskuse ja õige alguse kaudu on osakond arenenud selleks, mis ta praegu on.

Vägeva osakond, nagu paljudki meie teised organisatsioonid on pidanud kujunema kitsastes oludes. Tunda andis ruumide kitsikus. Tekkis mõte ehitada ise Vägevale rahvamaja. See on ka osakonna suurim hinnatav saavutus ümbruskonnas, tuues suure pöörde Vägeva seltskonna töösse.

Edasi võiks märkida osakonna õpiringi tööd Rud. Pirni juhtimisel, kuhu on koondunud suurem hulk noori, kes pühendavad oma vaba aja vabaõpinguteks ja nende tööd on hinnatud mitu korda E. H. Liidu poolt. Osak. on oma rahvatantsu rühm Reet Rajasma juhatusel, kes käib järjekindlalt kord nädalas koos, ja laulukoor pr. L. Rausi juhatusel. Eriti omapärane ja vaatamisväärne on osakonna kodumuuseum, suurema muinasleidude ja vana-vara kogudega. Kogu töö edasiviijaks ja hinnatavaks on praegune esimees Ruut Rajasma, kes on osakonna toonud hällist ja kasvatanud ta juba poisikese ikka. Jääb soovida, et kasvataks tast ka mehe, keda ei murra elumure ega tormile ei paindu.

Selleks edu ja õnnistust! Er. Nuudi.

Lipupäev Kiviloo

ÜENU Kiviloo osakonna lipupühitsemine toimus 27. augustil 1939. a. Vaimuliku kõne ja pühitsemise talituse pidas Harju-Jaani koguduse õpetaja A. Toomingas. Sellele järgnes osakonna esimehe A. Kloostri lühike sõnavõtt. Järgmiseks kõneles ÜENU Keskjuhatuses esindaja O. Uudeküll. Ta rõhutas ÜENU sihte ja ülesandeid ja soovitas, et ka vanad aitaks kaasa noortele noorsoo töös. Järgnesid naaber- osakondade esindajate tervitused. Osavõtt aktusest oli väga elav. Aktusest ja õhtul korraldatud peost võttis osa üle 300 inimese, mis tasus ka majanduslikult hästi.

Osakonnal on oma naislaulukoor, näite- ja rahvatantsutrupp. Laulukoor esines esmakordselt koolijuhataja V. Kippari juhatusel. Publikult leidis laulukoor sooja poolehoiu. Ka näidend „Kodukased“ 2-vaatusline kergesisuline rahvatükk õnnestus rahuldavalt. Järgmiseks kanti ette rahvatantse, millised võeti vastu publikult häakskiitvalt.

ÜENU Kiviloo osakond võib pühitseda juba käesoleval aastal oma 10-aastast tähtpäeva. Juhatusesse kuuluvad: Esimees Aug. Klooster, liikmed H. Kaskmaa, M. Määr, J. Uettoa ja B. Rukki. Loodan, et ka osakonna noored jäävad edaspidi kultuurtöö agaraiks edendajaks ja truuks ÜENU sihtidele ja ülesannetele. Selleks soovin tahet ja jõudu!

A. Klooster.

Uusi laule

S I S U :

Tegelikus kooritöös on tihti takistuseks asjaolu, et noorsookooridele, samuti ka algajale kooridele pole küllaldaselt vastavat laulumaterjali. Peamiseks takistuseks on olnud olemasolevate laulude tehniline raskus ja liig suur ulatus. Et aga noorte kooride võimed kõrgemate helikõrguste vabale käsitamisele ei küüni, siis on koorijuhtidel tõsiseid raskusi repertuaari valikul. Õnneks on viimasel ajal E. L. Liit ja Autorikaitse Ühing sellele tähelepanu pööranud ja ka vastavaid samme astunud, mis osaltki püüavad katta noorsookooride tarvidusi. Esmalt loodi Lauljate Liidu juure noorsookooride eritoimikond ülesandega — muretseda noorsoo-, algajate ja koolikooride repertuaari eest. Äsja ilmus „Noorte laul“ I vihik helilooja G. Ernesaksa toimetusel, mis sisaldab 8 laulu J. Aaviku, T. Vettiku, G. Ernesaksa, R. Pätsi, V. Reimani ja J. Jürma sulest. Nimetatud autorid on arvestanud selles kogus noorsoo-kooride võimetega ja ulatusega ning on seadnud oma laulud nii, et neis ei peaks leiduma enam ülepääsmata raskusi. Näiteks piirdub tenor mi-fa'ga jne. Oma sisult on laulud väga mitmesugused. Neid on isamaalise sisuga, laule emadepäevaks, looduslaule, humoristliku sisuga laule jne. Ka on ilmunud vihus silmas peetud, et laule oleks võimalik ka ühehäälselt seltskondliku lauluna tarvitusele võtta (Uueks tõusuks, Ühte laulu, Ta lendab mesipuu poole, Kevadel, Naljalu).

„Eesti Nooruse“ toimetuse peab nimetatud kogu ÜENÜ kooridele soovitavaks. Ande hind 35 senti, ei tohiks 8 hästi kõlava laulu juures raskeks osutada. Pealegi annaks nimetatud kogu häa levik uut hoogu uute vastavate vihikute ilmumiseks. Nõnda paraneks meie repertuaari küsimus peatselt.

Autorikaitseühing on omalt poolt välja andnud 8 annet 3-häälsed noorsoolaule. Need sobivad hästi kooli-naiskooridele kui ka algajale naiskooridele. Ka leidub ilmunud 24 laulu seast mõndagi vanempõlve suurtele naiskooridele. Igas andes (3—4 laulu) on üks mõõdund aastal korraldatud võistlusel auhinnatud laul. Laulud on seatud tehniliselt väga sobivalt. Ka on nimetatud anded sisuliselt väga mitmetelt aladelt, mis nad huvitavaks teeb.

Tohiks loota, et mõlemad ettevõtted leiavad meie liikmeskonnas suurt poolehoidu ja et koorid saavad end jõukohasemalt tööle rakendada.

V.

- A. H. T. — Kuldsest keskteest
M. SILLAOTS — Anna Haava
M. HERMANN / A. Haava — Kui sa tuled too mul' lilli (noot)
U. TOOMI — Mustjala paagimees — rahvataants Saaremaalt
H. RAJASAARE — Ühislaulu radadelt
A. Mr. — Knut Hamsun
KNUT HAMSUN — Torahusi härg
ILSE LEHISTE — Kahekülgne
MEINART JÜRNA — Sügistuultes
A. UNDLA — Ühest vanamoelisest seltskonnategelastest
U. S. KOISTINEN — Selline on Soome!
O. TOOMING — Maateatri päevaprobleeme
E. ORASE — Kodutõestuse õpiringidest
A. MEIKOP — Raamatunädalast ja raamatukultuurist
A. SAKK — Enam kohalikku koostööd
A. R. — Ühest huvitavast õppeasutusest
* * * — Asutame puukoole!
J. RUMMO — Veel tervishoiu õpinguist
E. VARDJA — A. Raiküla †
E. NUUDI — Vägeva osakond 15-a.
A. KLOOSTER — Lipupäev Kiviloos
Kaanel — ANNA HAAVA

Asutati ÜENÜ muusika kesktöimikond

ÜENÜ osakondade muusikalise tegevuse juhtimiseks ja arendamiseks otsustas Keskjuhatuse oma viimasel koosolekul moodustada muusika kesktöimikonna. Töimikonna esimeheks valiti ÜENÜ Tallinna osakonna koorijuht Gustav Ernesaks. Töimikonna isiklik koosseis selgub lähemal ajal. Muusika kesktöimikonna töökavad kinnitatakse ühel järgmisel keskjuhatuse koosolekul. „Eesti Nooruses“ hakkab järgnevast numbrist alates ilmuma „Muusika nurk“ milles avaldame artikleid mitmesuguste muusikaliste küsimuste üle, teateid ja instruksioone ÜENÜ kooridele, ülevaateid uema noodikirjanduse kohta jne.

Ajakiri EESTI NOORUS

Ilmub kord kuus

Vastutav ja peatoimetaja August Meikop

Tegevtoimetaja H. Tarand

Toimetuse: G. Ernesaks, A. Leinjärv, H. Lepik, A. Moor ja U. Toomi.

Väljaandja: Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Keskjuhatuse

Toimetuse ja talituse aadress: Lembitu 20, Tallinn (pk. 299)

Posti jooksev arve nr. 156

Tellimishind: Aastas kr. 2.50, poolaastas kr. 1.50, kolmeks kuuks 75 senti.

Üksiknumber 30 senti

Trükikoda „Estotruk“, Suur Karja 8, Tallinn. 1939. a.